БҮГҮ ЧҮРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, БАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилеттинген

1954 МАЙ 11 ВТОРНИК № 94 (3031)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Он алды миллиард экземпляр номнар (1 арын).

БИСТИҢ ОБЛАСТА (1 арын).

Д. Панюков.—Мал фермаларының механизациязы (1 арын).

Н. Немаков.—Ленинчи кооператив планы болгаш ону боттандырары дээш коммунистиг партияның демисели (2 арын).

Н. Фурман.—Продукцияның боттүнезин чиигедириниң аргалары (3 арын).

СЭТА-ның дыңнадыы (3 арын).

А. Глотов.—Делгелге белеткелин дүрген доозар (3 арын).

Консерваторларның хуралынга У. Черчилльдиң чугаазынга хамаарыштыр (4 арын).

Даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралын долгандыр (4 арын).

Патет-Лаонуң удурланыышкын чазааның медеглели (4 арын).

Вьетнамның Демократтыг Республиказының төлээлериниң Женевада барганы (4 арын).

Кыдатта ном үндүрүлгези (4 арын).

ПАРТИЯ БӨЛҮКТЕРИНИҢ АЖЫЛЫН ЭКИЖИДЕР

СЭКП-ниң XIX съездизинге хүлээп алдынган партияның Уставы болза, бистиң чүртүвуста коммунизм тургузуушкунунуң сорулгаларын күүседиринче партияның мурнунда туруп турар чаа төөгүлүг сорулгаларны айыткан.

СЭКП ТК-ның сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының доктаалында социалистиг көдээ ажылагыйны улам ыңай хөгжүдериниң тодаргай программазы ажылдатынган, ооң-биле чергелештир көдээде партийжи-политиктиг ажылды экижидериниң сорулгалары тодаратынган.

Ол сорулгаларны алдарлыы-биле күүседириниң херээнге колхозтарда, совхозтарда, МТС-терде партия бөлүктери улуг рольду ойнаар. Колхозтарның мал, хову болгаш тудуг бригадаларында партия бөлүктери болза, массага партийжи саңлдарны чедиреринин, коммунистер болгаш партия кежигүннеринге кандидаттар-биле хүн-бүрү ажылдаарының эң таарымчалыг хевири болур.

Партия бөлүктериниң ролю болгаш ужур-дузазы колхозтарны организас, ажыл-агый талазы-биле улам быжыглаарынга холбаштыр онза өзүп турар. Сөөлгү үеде областың элээн хөй колхозтарында, совхозтарында база МТС-теринде ажылагый адырларының аайы-биле партия бөлүктери тургустунгулаан. Ол чорук массаның ортузунга организакчы ажылды күштелдиреринге, коммунистер болгаш партия кежигүнү эвес массалар-биле харылзааны быжыглаарынга, оларже удуртулганы улам чоокшуладырынга таарымчалыг байдалды тургузуп турар. СЭКП-ниң райкомнары, тус-тус эге организациялары партия бөлүктерин удуртур, оларның ажыл-чорудулгазын башкарар талазы-биле элээн дуржулганы шиңгээдип ап турар апарганнар.

Партия бөлүктери коммунистерни хөй-ниити политиктиг ажылга идепкейлиг хаара тударынга, бүдүрүлгеге оларның мурнакчы ролюн бедиринге дузалаар болгаш партия организациязының, колхозтарның, совхозтарның, МТС-терниң ажылының бүгү талаларынга саңлдарлыг болур чоруун күштелдирер.

Бо талазы-биле ажылды элээн экижидип турар партия бөлүктери областың партия организациязында эвээш эвес. Ооң чижээнге Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозта партия эге организациязының партия бөлүктерин көргүзүп болур. Ол колхозтуң мал ажылында, тудугда, хову ажылында үш бөлүктер тургустунган. Тудугда партия бөлүү (организакчызы Делгер) тудугжулар ортузунда социалистиг чарышты эки организастаан, чарыштың түңнелдерин партия бөлүүнүң хуралдарынга, тудугжуларның бүдүрүлге хуралдарынга өй-өйде чугаалажып турар. Партбөлүкте политик-массалыг ажылды багай эвес организастааныңдан агитаторлар солун номчулгазын, беседаларны үргүлчү чорудуп турар. Ында 5 коммунист бар, олар шуптузу даалгаларлыг, оларның күүселдези дээш партийжи контрольду тургузуп турар. Ооң ачызында тудугнуң шынары экижип, планныг онаалгалар чогуур хуусаазында күүсетинип турар апарган. Ол ышкаш мал фермазында, хову ажылында партия бөлүктеринде организасмассалыг ажыл эки тургустунган.

Партия бөлүү болза, партияның үндезини—эге организацияның тускай звенозу болганда, ол эге организацияның шуут удуртулгазы-биле ажылдаар, коммунистерге болгаш партия кежигүнү эвестерге улам чоок турып, бодунуң участогунда ажылдың чорудулгазынга партийжи удуртулганы доктаамал хандырар, ажылда бүгү-ле чаа болгаш эки чүүлдерни деткиир, четпестерни чогуур өйүнде узуткаар талазы-биле партия эге организациязынга дузалаар хүлээлгелиг. Партия эге организациязы, ооң бюрозу партия бөлүүн дамчыштыр партияның үстүкү органнарының шиитпирлерин кежигүннерге, кандидаттарга чедир таныштырар, оларның хажык чок күүселдези дээш демиселди күштелдирер, организакчы хемчегларни алыр ужурлуг.

Ынчалзажок ажыл-агыйның туспус участоктарында партия бөлүктерин удуртур, а оларны быжыглаар, ажылының дуржулгазын нептередир талазы-биле партия райкомнарының ажылының практиказында улуг четпестер бар. Чижээ, СЭКП-ниң Барыын-Хемчик райкому «Большевик» колхозта эки ажылдыг партия бөлүктериниң ажылының дуржулгазын нептеретпейн турар. «Тиилелге» колхозтуң тудуг бригадазында партия бөлүүнүң организакчызы херек кырында мал ажылында, а мал фермаларында партия бөлүүнүң организакчызы хову ажылында ажылдап турар. Ынчангаш ында партия бөлүктери үгле ёзу барымдаалап тургустунган боордан башка, оларда кандыг-даа ажыл чорувайн, массага башкарыкчы саңлдар чедирбейн турар. Партия райкому колхозтарда партия бөлүктериниң организакчылары-биле бүдүн чыл иштинде чаңгыс-даа семинар, өөредилге эрттирбээн.

СЭКП Улуг-Хем райкому партия бөлүктериниң ажылын кичээнгейниң төвүнге тургуспаан. Мичурин аттыг колхозта партия эге организациязында партия бөлүктери анаа-ла саазын кырында тургустунган. Калинин аттыг колхозта партия организациязы (секретары Лапчаа) бо чылдың часкы тарылгазы эгелээнибиле холбаштыр, партия бөлүктерин тургузары-биле үгле ам чаа хуралдар чыылдырып турар. Партия эге организацияларының секретарылары партия бөлүктерин канчаар удуртурун билбейн турарлар. Партбөлүктериниң ажылын удуртуп турарының дугайында үгле чаңгыс партия эге организация секретарының илеткелин райкомнуң бюрозунга эрткен чылын чаңгыс удаа алгаш, бо чылын тургуспаан.

Партия райкомунуң талазындан чогуур кичээнгей салбаанындан партия бөлүктери колхозтуң ажыл-агыйының кол адырларында—бригадаларда, фермаларда ажылдың организакчылары болбайн, коммунистерниң ёзулуг башкарыкчы төвү болбайн турар. Ындыг таварылгалар областың өске-даа районнарында бар.

Ажыл-агый участоктарында партия бөлүктериниң ажылы СЭКП райкомнарының, партия эге организацияларының кичээнгейиниң төвүнге доктаамал салдынган турда, боттуг удуртулга бар турда, ам оларның ажыл-чорудулгазы чогуур деңнелге чедир экижээн туруп болур.

Бир эвес СЭКП-ниң райкомнары, партия эге организациялары партия бөлүктеринге удуртулганы экижидер, оларның ажылының иштинче сиңнип кирер—партийжи-организастыг болгаш партийжи-политиктиг ажылды бедик деңнелге тургузар болза, олар колхозтарның, совхозтарның, МТС-терниң, ол ышкаш үлетпүр бүдүрүлгелериниң мурнунга партия биле чазактың салып турары чугула сорулгаларның чедиишкинниг күүселдезин хандырып шыдаар социалистиг бүдүрүлгелерни башкарар талазы-биле партияның быжыг даянгыжы болуп шыдаар дээрзинге кандыг-даа чигзиниг турбас.

Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылынга алдар болдурган Украин ССР-ниң эртемнер Академиязының юбилей сессиязының киржикчилери бөлүк эртемденнер Переяслав-Хмельницкий хоорайга чорааннар. Келген аалчылар ол хоорайның төөгүлүг тураскааалдары-биле танышканнар.

Чурукта: сессияның киржикчилери — Москваның, Талинниң, Киевтиң эртемденнериниң Переяслав-Хмельницкийде төөгү музейинде Богдан Хмельницкийниң дугайында делгелгелер-биле таныжып турарлары.

Чуруу **М. Мельниктии.** СЭТА-ның пресслишези.

Он алды миллиард экземпляр номнар

Бистиң чүртүвуста номнарның болгаш журналдарның тиражтары чылдың-на улгадып турар.

Бүгү-эвилелдиң ном палатазының түңнелин ёзугаар алырга, совет эргечагырганың чылдарының дургузунда ССРЭ-ге 1153 муң номнар 16 миллиард экземпляр тиражтыг үнген. Чүгле эрткен чылын 962,2 миллион экземпляр номнарны болгаш брошюраларны парлап үндүрген. Ол болза, 1913 чылда парлатынып үнген номнардан 11 катап хөй болуп турар. Бистиң чүртүвуста 7800 хире солуннар харугда 44 миллион экземпляр тираж-биле үнүп турар.

Марксизм-ленинизмниң классиктериниң чогаалдары эрткен чылын 60 ажыг миллион экземпляр тиражтыг парлатынган. В. И. Ленинниң Чогаалдары болгаш И. В. Сталинның Чогаалдарының 13 томнары орус дылга ийиги немелде 100 муң тираж-биле парлатынып үнген. Бо чылын В. И. Ленинниң болгаш И. В. Сталинның Чогаалдарын орус дылга үшкү немелде 100 муң экземпляр тиражтыг кылдыр парлап эгелээн.

СЭКП ТК-ның сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының материалдарын миллион-миллион экземпляр кылдыр парлап турар. 8 айларның дургузунда чүртка көдээ ажыл-агый айтырыгларының талазы-биле партияның болгаш чазактың доктаалдарының сөстери база Н. С. Хрущевтуң илеткелдери 45 дылдарга 20 ажыг миллион экземпляр кылдыр үнген.

Учпедгиз болгаш өске-даа ном үндүрер парлалга черлери 1953 чылда 1952 чылга бодааарга 24 хуу хөй—224 ажыг миллион экземпляр өөредилге номнарын эге болгаш ортумак школаларга үндүрүп берген. Дээди өөредилге черлеринге хереглээр өөредилге номнарының тиражы 41 хуу өскен.

Эрткен чылын 223 миллион экземпляр хире уран-чечен литература (уруглар номнарын киириштир) номнарын парлап үндүрген. ССРЭ-ниң акы-дуңма улустарының чогаалчыларының чогаалдарының тиражы 38,5 миллион экземпляр четкен.

Даштыкы чүрттарның чогаалчыларының чогаалдарын үндүрери 24,5 миллион экземпляр чедир өскен.

(СЭТА).

БИСТИҢ ОБЛАСТА

Районда мурнакчы колхоз

ХАНДАГАЙТЫ. (**Радио-биле**). Солчур сумуда «Коммунизмче орук» колхозтуң тараажылары часкы хову ажылын Өвүр районда мурнакчы чорудуп турар. Тарылга апрельдиң 24-те эгелээн. Организастыг болгаш кызымак күш-ажылдың түңнелинде 110 гектар кызылтас планын үш хүн 120 гектар кылдыр, а 75 гектар арбайны 85 гектар кылдыр чашкан.

Тарытынган культураларның агротехниктиг негелделер ёзугаар чаштынганын хыналда бүзүреткен. Чиңгетарааны чажарының үези элек болганындан, ооң 40 гектар шөлүн экижидериниң ажылын кылгаш, чажылданы ийи хүннер иштинде база дооскан.

Хожудаашкындан уштунар

БАЖЫҢ-АЛААК. (**Телефон-биле**). «Искра» колхоз май 8-ке чедир 400 гектар кызылтазындан 250 гектарны, 150 гектар чиңгетараазындан 130 гектарны чашкан, а сула болгаш арбайның тарылгазын амдаа эгелевээн.

Колхозта часкы хову ажылының ынчаар хожудап турарының чылдагааны хамыктың мурнунда удуртулганың кошкааанда. Чадаана МТС керээлиг хүлээлгезин күүсетпейн турунда, колхоз баштаар чери негелде тургуспаан, колхозтуң күжүн база чөп организастап шыдаваан.

МТС хову ажылының эгезинде 4 тракторларны берген турган, оларның бирээзин апрель 25-те дедир аппарган. Арткан 3 тракторлар бо аразында чаңгыс-даа хүн четче ажылдаваан. Ажылга мындыг шаптыктар турунда МТС-тиң көжүп чоруур септекчилери бо аразында колхозка чаңгыс-даа катап келбээн.

Майның 6-дан эгелээш 8-ке чедир үш тракторлар шуптузу үрелгенинден колхозтуң хову ажылы түр шуут соксаан турган. Шак ындыг байдалдарны Чадаана МТС-тиң дирекция чери, СЭКП райкому болгаш райкүүском билип тура-ла боттуг хемчегларни албайн турары шын эвес.

Чоннуң кадыы дээш демиселчи

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозта эмнелге салбырының эргелекчизи эш Г. Дүпүр ажылчы чоннуң кадыкшылы дээш ак-сеткилдиг ажылдап турар. Эмнелге шугумунга ажылдаа-ла 20 чыл чедип турар. Эш Дүпүр бо аразында көдээ чонга медицина дузаламчызын чөп көргүспүшаан, кадыктың үндезини—арыг-шеверни шын сагыырының болгаш янзы-бүрү халдавырлыг аарыгларга баш удур эмнелге-профилактиктиг хемчеглерни ап чорудар талазы-биле шынчы демиселчизин көргүзүп келген.

Эмчи Дүпүр колхозтуң мал фермаларынга, хову бригадаларынга хөй барып, колхозчу малчыннарның чүрттөлга оран-бажыңын культурлуг, арыг-шевер байдалга тургузар чорукка кичээнгейни салып турар. Эш Дүпүрүң медицина талазы-биле чоннуң культурлуг чүрттөлгазынга саңлдарлыг пропаганда ажылы эки түңнелдерни берип турар.

Колхозчу чылгычыларның чедиишкиннери

Улуг-Хем районда «Партияның XIX съездизи» көдээ ажыл-агый артелиниң чылгычылары эштер Төре биле Девелдей эрткен чылын төрээн 154 белерниң кулуннарын менди кыш ажыргаш апрель айда колхозтуң ниити чылгызында дужаап бергеннер.

Чылгычыларның бо чылын төрүүр белери 170, бүгү кулуннарын чидириг чокка камгалап алыр дээш чүткулдүг ажылдап турарлар. Олардан баштай төрээн 70 белерниң кулуннары менди доругуп турар.

* * *

Кызыл районнуң «Черби» көдээ ажыл-агый артелиниң чылгычызы эш Ч. Чүдек-оол 1943 чылда колхозтуң 60 баш чылгызын хүлээп алгаш, 240 баш чедир өстүрген. Бо чылын төрүүр 80 белериниң кулуннарын бүрүн өстүрүп алыр деп хүлээлге алган. Ам төрээн 35 белерниң кулуннары менди доругуп турар.

МАЛ ФЕРМАЛАРЫНЫҢ МЕХАНИЗАЦИЯЗЫ

Мал ажылының эң дүрген көдүрлүүшкүнү бистиң бүгү чүртүвуска амыдыралчы чугула ужур-дузалыг болгаш амгы үеде көдээ ажыл-агыйда эң-не соңгаарлатынмас сорулга болуп турар.

Москва областың Раменск МТС-зи мал фермаларын механизастаарының талазы-биле ажылдарга монтаж бригадаларын доктаамал трактор бригадаларының принциви ёзугаар организастап тургускан. Ындыг бригада бүрүзүнде беш—чеди трактористер болгаш үш—алды колхозчулар турар.

Бир дугаар монтаж бригадазы 1952 чылдың августа тургустунган. Ынчан аңаа трактористер А. Волин, В. Волнин, колхозчу Н. Воронин олар кирген. Ооң соонда бригаданы база үш трактористер, ийи колхозчу дарганнар, бызаңчы болгаш электромонтёр-биле күштелдирген.

«Ильичиниң чагыглары» колхозка ол бригада сүт-бараан фермазының суг хандырылгазын кыска хуусаада берип тургускан. Суг дамчыдыкчызының кол магистралындан сугну фермага чедир чаңгыс ай дургузунда дамчыдып эккеп берген. Тус чернин суг дамчыдыкчызын эптеп кылып, чүс ажыг автоматтыг суггарылга черлерин тургускан болгаш мал кажаазынга курлавыр суг шыгжаар улуг доскаарны тургускаш, ону чылыглап кааннар.

Механизаторлар ол-ла фермага 100 инектерге автоматтыг суггарылганың аппарадын тургузуп, колхозтуң материалдарындан аскылыг оруктарны белеткеп кылганнар. Сөөлгү үеде бригада ол колхозтуң ийиги сүт-бараан фермазын суг-биле хандырарының талазы-биле херекселдерниң монтажын дооскан.

Бирги монтаж бригадазының ажыл-чорудулгазын өске-даа артельдер изии-биле чүүлдүгзүнүп деткип турар. 1952 чылдың төнчүзүнде Раменск МТС ындыг арга-биле фермаларны механизасчыдарын чаңгыс «Ильичиниң чагыглары» колхозка боттандырып турган болза, 1953 чылдың эгезинде бригадалар ындыг ажылды «Большевик», Мичурин аттыг, «Кадыыр болгаш Маска» колхозтарга база чорудуп турганнар.

Монтаж бригадаларының ажылының дуржулгазын ниитилештирип болгаш нептеретпишаан, Раменск МТС чүгле мал фермаларының иштинге механизастаашкын-биле кызыгаарлатынмайн турар. Даштыкы суг дамчыдыкчыларының болгаш насос станцияларының капитал тудуушкунун ол база чорудуп, сугну фермаларга бээриниң механизастаашкынын дидим шиңгээдип киирип турар. Бо ажылдарның хемчээли чыл келген тудум улгадып турар.

Амгы үеде мал фермаларының механизастаашкынын харугда сес колхозтарда чорудуп турар. Чижээ, «Пламя» колхозка чеди трактористерден болгаш ийи колхозчулардан тургустунган монтаж бригадазы 33 хүн дургузунда (1953 чылдың ноябрь 10-дан декабрь 13-ке чедир) 500 метр дурттуг даштыкы суг дамчыдыкчызын тургузуп, насос станциязының бажыңын туткан болгаш чылыглаан, улуг хемчээлдиг чер ажылдарын күүседип, үш фермаларны суг-биле хандырган. Оон аңгыда, сугну чаа котельняже, чылыглаан черже берип турар. Парниктерни болгаш колхоз садын суг-биле хандырарын көрүп турар.

Володорский аттыг колхозта суг дамчыдыкчызын дүрген методтар-биле тургузуп турар. Ында монтаж бригадазы 31 хүн дургузунда 530 метр дурттуг даштыкы суг дамчыдыкчызын тудуп тургускан. Артельдиң төп турлаанда насос станциязының бажыңын туткан, автоматтыг, бедик чагы чок электрилиг суг сордурукчузун кылган. Сугну ийи сүт-бараан фермаларынче чорудуп берип турар. Оон аңгыда механизаторлар малдың үш кажааларын септеп, оларның дээвирлерин болгаш шалаларын хап, крышазын септээннер.

«Коммунар» колхозка база улуг ажыл чорутунган. Абсоцемент хоолайлардан суг дамчыдыкчызының 330 метр дурттуг шугумун шөйген. Артезиан кудуунуң кырынга автоматтыг насос станциязын тургузуп, чаа хаван кажаазында мал чеми болбаазырадыр күчүлүг агрегатты дерип тургускан.

Сталин аттыг колхозка монтаж бригадазы 21 хүн дургузунда шахта кудукту казып, кудуктан мал кажаазынга чедир чооганы каскаш, аңаа хоолайларны салган, мал кажаазының иштинге суг дамчыдыкчызын кылган болгаш 80 баш бода малга автоматтыг суггарылганы тургускан. Өдек үндүр сөөртүрүнге чаа аскылыг орукту бригада тургускан. Амгы үеде монтажниктер шахта кудуун казарының болгаш автоматтыг насос станциязының бажыңын тударының талазы-биле ажылдарда боттарының күштерин мөөңнээн. Чоокта чаа тургустунган бир монтаж бригадазы мал ажылында хөй күш үнер чорудулгаларны механизастаарының талазы-биле ажылдарны «Коммунизмче бурунгаар» колхозта чедиишкиннинг чорудуп турар. Ону трактор бригадазының бригадири В. Карелин баштап турар. Кыска хуусааның иштинде механизаторлар артельдиң сүт-бараан фермаларынга үш аскылыг оруктарны кылып тургускан.

Бистиң МТС-тиң монтаж бригадалары мал фермаларын механизастаарының талазы-биле бүгү ажылды техниктиг болгаш чаңгыс-аай хевирлиг тускай төлевилелдерни ёзугаар чорудуп турар. Ол чорук тудугларның бедик шынарлыг болурун хандырар болгаш акша хөренгилерни база материалдарны камнаар арганы оларга берип турар. 1953 чылда монтаж-тудуг ажылдарының боттүнези дыка чиигээн.

Ынчангаш, трактористерден болгаш колхозчулардан монтаж бригаларын тургускан чорук МТС-тиң чоок кавызының колхозтарында мал фермаларын эң дүрген механизастаарының херээнге ооң организакчы ролюн дыка бедидер арганы машина-трактор станцияларынга берип турар. Элээн каш ындыг бригадаларлыг тургаш, МТС тудуг-монтаж ажылдарын элээн улуг хемчээлдерге чорудуп болгаш тракторжу кадрларны бүгү чылдың дургузунда рационалдыг ажыглап шыдаар.

1953 чылда хову ажылдарын дооскан соонда Раменск МТС чаа беш монтаж бригадаларын тургускан. Оларны эң эки механизаторлар, трактор бригадаларының кежигүннери баштап турар. Эрткен чылдың ноябрь-декабрьда олар сес колхозтарда мал фермаларын механизастаарыңче кирген.

Механизаторлар болгаш колхозчулар, монтаж бригадазынга кады ажылдавышаан, боттарының мергежилин бедидип, чаа мергежилдерни чедип ап турарлар. Мал фермаларында тургузуп турар механизмнерни удуртуп шыдаар слесарь-монтажник мергежилди анаа колхозчулар чедип ап турарлар. Механизаторлар боттарының ээлчээнде мал ажылының талазы-биле билиглерин калбартып турарлар.

Партия болгаш чазактың шиитпирлерин удуртулга болдургаш, МТС монтаж бригадаларында ажылдап турар ажылчыннарның күш-ажылының төлевириниң айтырыын чаа ёзу-биле шиитпирлеп турар. Колхозчулар ажыл төлевирин, сезоннуг ажылчыннар-биле бир дөмей, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң дужаалы-биле доктаатынган бар турар нормалар болгаш үнелелдер ёзугаар ап турар. Трактор бригадаларының бригадирлеринге болгаш трактористерге шалыны МТС-тиң доктаамал кадрлары дег төлеп турар. Күш-ажыл төлевириниң ындыг корум-чуруму ажылдарның темпилеринге болгаш шынарынга эки саңлдарлыг болуп турар.

Монтаж бригадаларын организастаарының талазы-биле дуржулгаысты кандыг-даа машина-трактор станциязы болгаш тускайжытынган станция, ооң-биле кады колхозтардаа ажыглап болур.

Д. ПАНЮКОВ,
Раменск МТС-тиң мал ажылында хөй күш үнер чорудулгаларны механизастаарының талазы-биле улуг механик.

Т. Г. Шевченко аттыг украин театрның бирги көргүзүү

Май 7-де Москвага, ССР Эвилелиниң Улуг театрынга Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылын демдеглээри-биле Киевтиң Күрүнениң Т. Г. Шевченко аттыг Академиктиг опера болгаш балет театрының оюну эгелээн.

УССР-ниң уран-чүүлдериниң алдарлыг ажылдакчызы композитор К. Данькевичиниң «Богдан Хмельницкий» деп шиизин москвачыларга көргүскен. Авторлары—Сталинчы шаңналдың лауреаттары В. Василевская биле А. Корнейчук, УССР-ниң улустуң артизи Н. Покровский дирижёрлаан, шииниң режиссёру — ССРЭ-ниң улустуң артизи Сталинчы шаңналдың лауреады М. Крушельницкий. ССРЭ-ниң улустуң чурукчузу А. Петрицкий шиини каастап чураан. Шииниң музыка кааталгазы—УССР-ниң болгаш Казах ССР-ниң улустуң артизи В. Пирадов.

Богдан Хмельницкийниң ролюнга ССРЭ-ниң улустуң артизи Сталинчы шаңналдың лауреады М. Гришко, улуг Русьтуң элчининге—УССР-ниң алдарлыг артизи В. Матвеев, Кривонска —ССРЭ-ниң улустуң артизи Сталинчы шаңналдың лауреады Б. Гмыря, Богунга—УССР-ниң улустуң артизи В. Борищенко, Варварага—УССР-ниң алдарлыг артизи Н. Гончаренко ойнааннар.

Ол чаа шиини москвачылар улуг сонуургал-биле көргеннер.

Марксисчи-ленинчи теорияны өөренип турарларга дузаламчы

ЛЕНИНЧИ КООПЕРАТИВ ПЛАНЫ БОЛГАШ ОНУ БОТТАНДЫРАРЫ ДЭЭШ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯНЫҢ ДЕМИСЕЛИ

Биче тараачын ажыл-агыйны социализмниң эгелеринге чаартыры болза, пролетариаттың эрге-чагырганы чаалап алганының соонда социалистиг тургузуушкуннуң эң берге сорулгазы болур. Бо улуг сорулга бодунуң теоретиктиг үндезилелин Коммунистиг партияның баштыңчызы В. И. Лениннiң ажылдап чогаатканы алдарлыг кооператив планындан—социалистиг тургузуушкуннуң херээнче тараачын массаларны киириштиреринiң улуг планындан тыпкан.

Кооператив планын ажылдап чогаадырда В. И. Ленин эртемниг коммунизмниң үндезилекчилериниң айтыышкыннарын барымдалаан. Бы-даргай тараачын ажыл-агыйларны улуг социалистиг чер ажылының оруунче шилчидери күчүлелдиг экспроприацияның оруу-биле эвес, харын эки-тураны барымдаалап, хөгжүлдениң социалистиг оруунче шилчиириниң эргежок чугулазынга оларны бүзүредириниң аргазы-биле чорудар деп Маркс биле Энгельс санап турганнар.

Эртемниг коммунизмниң үндезилекчилери көдээ ажыл-агыйның социалистиг эде тургузуушкуннуң чүгле ниити угланыышкыннарын айытканнар. Бо эң чугула айтырыгның улам ыңайгы ажылдап чогаадылгазы болгаш тодарадылгазы В. И. Ленинге болгаш ооң херээниң уламчылакчызы И. В. Сталинга онаажып турар.

Ленинчи кооператив планын амыдыралга боттандырып, социалистиг тургузуушкунче хөй миллион тараачын массаларны киириштиргени чаа ниитилелди тургузары дээш бистиң партиявыстың демиселинге чугула төөгүлүг үе болган. ССРЭ-де колхозчу тургузугнуң тиилелгези болгаш улус демократиязының чурттарында кооператив шимчээшкининiң чедиишкиннери—ленинчи кооператив планының тиилелгези, ооң улуг амыдыралчы күжүнүң болгаш бүгүделегей ужур-дузазының херечизи болур.

* * *

В. И. Лениннiң кооператив планы бистиң чуртувуска социализмни тургузарының ленинчи программазының, экономика талазы-биле хожудап калган Россияны күчүлүг социалистиг күрүне кылдыр хуулдурарының программазының чугула болгаш чарылбас кезээ бооп турар. Бо программа хамыктың мурнунда чурттуң социалистиг индустриализациязын чорударын, аар үлепүрүнү бүгү тала-биле хөгжүдерин, бүгү улус ажыл-агыйын электрижидерин баш бурунгаар көрген турган. Коммунизм дээрге, совет эрге-чагыргага бүгү чуртту электрижидериң катканы болур деп В. И. Ленин чугаалаан.

Социализмни тургузарының бүгү делегейге төөгүлүг сорулгалары бүгү улус ажыл-агыйынга бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин ниитилештиреринiң, хоорайга болгаш көдээге социалистиг бүдүрүлге харылзааларын тургузарының эргежок чугулазын негеп келген. Үлепүрге бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин ниитилештирери капиталистерни экспроприастаанындан болгаш оларның бүдүрүлге черлеринде хөрөнгилерин күрүнениң, тодаргайлаарга, бүгү улустуң холунга шилчидериниң аргазы-биле чорутунган. Ынчалзажок, көдээ ажыл-агыйга хамаарыштыр алырга, үүрмек болгаш ортумак бүдүрүкчүлериниң хөй санныг ангызы бар турда, совет күрүне күчүлелдиг экспроприацияны чорудуп шыдавас турган, чүге дээрге, ол чорук ажылчын ангының болгаш тараачыннарның эвилелин үрээр, а ындыг болганда, совет тургузугну алымге чыгаар апаар.

В. И. Ленин аъш-чем үндүрүүнүң болгаш бодунуң алдарлыг кооператив планының дугайында ажылдарынга социализм дээш демиселдиң эң нарын айтырыгларының бирээзинге, ажылчын ангы болгаш ооң партиязы эрге-чагырганы ап турарының үезинде болгаш социалистиг тургузуушкуннуң үезинде тараачыннарга, үүрмек болгаш ортумак туслуг бүдүрүкчүлерге кандыг хамаарылгалыг болган турар ужурлуг деп айтырыга харыыны берген. И. В. Сталинның «ССРЭ-де социализмниң экономиктиг проблемалары» деп Чогаалында бижээнин ёзугаар алырга, бо айтырыга дараазында удуртукчу байдалдар бүгү коммунистиг болгаш ажылчын партияларга херектиг болуп турар: бирээде, эрге-чагырганы алырынга таарымчалыг байдалдарны эрттирип болбас, капитализм миллион-миллион үүрмек база ортумак хуу ажылдыг бүдүрүкчү чонну хоозурадып ядарадыр ындыг үени манавайн, пролетариат эрге-чагырганы алыр; ийиде, үлепүрде бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин экспроприастаар болгаш оларны бүгү чоннуң өөчүзүнге шилчидип бээр; үште, үүрмек база ортумак хуу ажылдыг бүдүрүкчүлерни канчаарыл дизе, оларны чоорту бүдүрүлге кооперативтеринге, тодаргайлаарга, көдээ ажыл-агыйның улуг-улуг бүдүрүлгелери, колхозтар кылдыр каттыштырар, дөрттө, индустрияны бүгү хемчег-биле хөгжүдер болгаш колхозтарже улуг бүдүрүлгениң амгы үениң техниктиг базазын киирер, ындыг боорда оларны экспроприаставайн, а харын оларны бир дугаар чергениң тракторлары болгаш өске-даа машиналары-биле күштүг хандырар; беште, хоорай биле көдээниң, үлепүр биле көдээ ажыл-агыйның аразында экономиктиг тудуштуруун кылырда тараачыннарның хоорай-биле экономиктиг харылзаазының **карачаңгыс тааржыр** формазы кылдыр бараанныг бүдүрүлгени (садыглажып турган солчурун) элээн үеде артырар, ынчангаш бараан саарылгазыпдан бүгү-ле база кандыг-даа капиталистерни үндүр кыспышлан, совет садыгны, күрүнениң болгаш кооператив-колхозтуң садыын бар шаа-биле калбартыр.

Чурттуң улус ажыл-агыйын катап тургузарының үезинде күрүне болгаш кооператив садыын сайзырадырын бүгү хөгжүлдениң шингээдип алырда коммунистиг партияның сегирип алыры кол звено болур деп В. И. Ленин санап турган. Ортумак тараачыннарның негелделерин хандырар ажылчын ангының болгаш тараачыннарның аразында тудуштуруун хандырар болгаш ажылчын ангының диктатуразын быжыглаар арганы садыг берген.

Бо бүгү чүүл капитализмден социализмче шилчилге үезинде Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың онзагай политиказының характерин тодаргайлаан. ССРЭ-ге социализм тургузуушкунун хандырган шак ындыг онза, карачаңгыс шын политика болза, В. И. Лениннiң ажылдап кылганы, 1921 чылда РКП(б)-ниң X съездизинiң хүлээп алганы чаа экономиктиг политика (ЧЭП) болган.

Чаа экономиктиг политика болза, тараачыннарның байдалын экижидеринче болгаш көдээ ажыл-агыйның бүдүрүкчү күжүн көдүреринче практиктиг хемчеглерни ап чорударын баш бурунгаар көрген. Шериг коммунизмниң үезинде чорутунган продразверстка аъш-чем үндүрүү-биле солутунган болгаш тараачыннар үндүрүгү төлеп каан соонда көдээ ажыл-агый продуктуларын садыглаары хостуг турган. Элээн хостуг садыг тараачыннарның ажыл-агыйжы сонуургалын улгаттырган, көдээ ажыл-агыйны дүрген көдүреринiң аргаларын тургускан.

Коммунистиг партия чаа экономиктиг политиканы амыдыралга шуут болгаш чайгылыш чок боттандырып турган. Чаа экономиктиг политика совет тургузугнуң тендиш дивес үндезини—ажылчын ангының болгаш күш-ажылчы тараачыннарның эвилелин быжыглаарын, социалистиг экономиканың фундаментизин тургузарын экономика-даа, политика-даа талазы-биле хандырып шыдаар деп партия санап турган.

1922 чылдың ноябрьда В. И. Ленин Моссоветтiң пленумунга чүве чугаалаан. Бо болза, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың улуг баштыңчызының хөй-ниитиге сөөлгү чугаазы болган. Ажылчыннарның болгаш тараачыннарның делегейде бирги социалистиг күрүнезинiң бирги беш чыл тургузуушкунунуң түңнелдерин үндүрүп тургаш бодунуң ханы уткалыг чугаазын «чэпчи Россиядан социалистиг Россия болур» деп өтүр көрген сөстери-биле дооскан.

Аары-биле аараан тургаш-ла В. И. Ленин программалыг сөөлгү чүүлдерни бижээн: «Хүн демдеглелинден арынчыгаштар», «Кооперация дугайында», «Бистиң революциявыстың дугайында», «Рабкринни канчаар эде организастаар ужурлуг бис» (партияның XII съездизинге санал), «Эвээш-даа бол экизи дээре». Бо чүүлдерде Октябрьның социалистиг Улуг революциязының сөөлүнде чылдарда күүсетинген ажылдарның түңнелдери үндүртүпген болгаш бистиң чуртувуска социализм тургузарының программазы бүгү тала-биле үндезилетинген.

* * *

Бистиң чуртувуска социализмниң тиилелгезиниң дугайында өөредигни хөгжүтпүшаан, В. И. Ленин болза, үүрмек тараачын ажыл-агыйларны улуг коллективтиг бүдүрүлгениң болгаш социализмниң байдалдарынче шимчедириниң аргаларын марксизмниң төөгүзүнде эң-не баштай теория талазы-биле ажылдап кылган «Кооперация дугайында» бодунуң чүүлүнге В. И. Ленин ажылчын ангының диктатуразының үезинде кооперацияның капитализм үезинде кооперациядан принципиалдыг ылгалдарын илереткен. Капитализм үезинде кооперация болза, монополдуг капиталдың ажылчы чоннарны дарлаарын хандырып берип турар буржуаз тургузугнуң механизмингe немелде, ооң кожумаа, капиталистиг албан чери болуп турар. А совет эрге-чагырганың байдалдарында кооперация харын социализм тургузарының күчүлүг чепсээ болу бээр. Совет тургузугнуң үезинде кооперативтиң бүдүрүлге черлери бир эвес олар совет күрүнени дамчыштыр ажылчын ангының холумда турар бүдүрүлгениң чепсек-херекселдеринге үндезилетинген болза, социалистиг бүдүрүлге албан-черлериндеи ылгал чок. Совет эрге-чагырганың үезинде кооперация онза ужур-дузалыг болуп турар. Ол социализм-биле мырыңай-ла дүгжүп турар деп В. И. Ленин шыйган. Пролетариат диктатуразының үезинде кооперацияның бөдүүн өзүлдези социализмниң өзүлдези-биле дөмей. Тараачын ажыл-агыйларны долузу-биле кооперастаанының үезинде Советтер чурту социалистиг хөрзүнге ийи буттап туруп ап болур турган.

Тараачын массаларның социализмче шимчээшкини тараачынга эң-не бөдүүн, чедингир болгаш чиик орук болур чогум-на кооперацияны дамчыштыр чорутунар деп В. И. Ленин, Коммунистиг партия санап турган. Массалыг кооперастаашкындан «...хуунуң эрге-ажыын. хуу садыгның эрге-ажыын каттыштырарының, ону күрүнеден хынаарының болгаш контрольдаарының чадазын, шаанда хөй-хөй социалистерниң чадажып турганы чүүлду ниити эрге-ажыктарга чагыртырының чадазын бис ам тып алган бис»—деп В. И. Ленин бижээн. (Чог. т. 33, арын 428).

Ооң-биле кады В. И. Ленин кооперацияның канчаар-даа аажок улуг кижизидикчи ролюн айыткан. Кооперацияның баштаар черлериниң, ревизия комиссиядарының, ланғыы комиссияларының ажылынга киришпишаан, кооператив кежигүннериниң ниити хуралдарынга ажыл-херектерни чугаалажып, шиитпирлешпишаан, тараачын болза, ажыл-херекти ниити чорударынга чоорту чаңчыгып, коллективизмниң чаңчылын тып ап турар.

Социалистиг тургузуушкуннуң агымынче тараачыннарның күш-ажылчы массаларын хаара тударының нарын болгаш бир янзы оруунуң теоретиктиг үндезилелин В. И. Ленин берген, социализмче тараачыннарның шимчээшкининiң карачаңгыс шын организастыг хевири кооперацияның ужур-дузазын көргүскен, тараачын чуртка социализмче шимчээшкининiң кол аргазы болур көдээ чоннуң кооперастаашкынын хөгжүдериниң программазын айтып берген. Ленинчи кооператив планы болза, бистиң чуртувуска социалистиг тургузуушкуннуң талазы-биле, биче бараанныг тараачын ажыл-агыйны улуг коллективтиг бүдүрүлгениң эгелеринге чаартырының талазы-биле Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң ооң дараазында бүгү ажыл-чорудулгазының үндезининге салдынган.

В. И. Лениннiң «Кооперация дугайында» чүүлүнүң парлатынып үнгениниң соонда дораан-на, 1923 чылдың апрельде болуп эрткен партияның XII съездизи тараачын чонну кооперастаары болза, Совет күрүнениң бүдүн төөгүлүг үеде эң чугула экономиктиг сорулгазы болур деп демдеглээн. Мооң-биле холбаштыр съезд болза, кооперацияның бүгү хевирлерин быжыдарының, тараачын чонга чэөли организастаарының, тараачыннарның ажыл-агыйжы кады ажылдажылгазының эң бөдүүн хевирлерин тургузарының талазы-биле ажылды Коммунистиг партияның болгаш Совет эрге-чагырганың экономиктиг политиказынга бир дугаар черже идип үндүрген.

1924 чылдың майда болуп эрткен РКП(б)-ниң XIII съездизи тараачын чонну кооперасташтырар дугайында айтырыгже онза улуг кичээнгейни салган. Съездиниң хүлээп алганы «Кооперация дугайында» резолюциязында айытканы болза: «ЧЭП-че шилчилге кооперацияның ужур-дузазын он катап улгаттырып турар. Бодунуң ангы дайзынын пролетариаттың тиилээнiниң соонда, үүгле организацияның коллективтиг хевирлерин, тодаргайлаарга, хереглел болгаш бүдүрүлге кооперациязын дамчыштырарындан өске кандыгдаа арга-биле социализмче кирер аргажок, ылаңгыя бистиң чуртувус ышкаш ындыг хөй санныг биче тараачын ажыл-агыйлыг чуртка социализм тургузуушкунунуң херээнге кооперация кажан-даа, каяа-даа ындыг улуг болгаш шиитпирлиг ужур-дузалыг турбаан». (СЭКП съездилериниң, конференцияларның, пленумнарның резолюцияларында болгаш шиитпирлеринде, 1 кезээ, арын 844, 1953 ч.).

Чаа экономиктиг политика үезинде кооперацияның ужур-дузазы үүгле хуу капиталга удур рынокту шингээдип алыры болгаш ону организастаары дээш демиселге ооң ойнаар ролюнда эвес, харын ол бүдүрүкчү болур тараачынны организастаар ужурлуунда болуп турар деп партияның XIII съездизи бодунуң шиитпирлеринде демдеглээн. Кооператив тургузуушкунунуң бүгү чугулазын шыйып демдеглевишаан, съездиниң айытканы болза, социалистиг ажыл-агыйже экономика талазы-биле моон соңгааргы шимчээшкинни ийи чергелешкек чүүлдер-биле: улуг күрүне үлепүрүнүң хөгжүлдезиниң чедиишкиннери-биле база чонну кооперастаарының чедиишкиннери-биле тодаратынар апаар дээн. Көдээ ажыл-агый кооперациязының талазы-биле алырга, тургустунуп турар бүдүрүлге-саарылга каттыжыышкыннарын хөгжүдериңче, көдээ ажыл-агыйның коллективтиг хевирлерин организастаарынче онза кичээнгей салдынган турар ужурлуг деп съездиниң шиитпиринде чугаалаан.

Кооператив шимчээшкинiн бүгү хемчег-биле калбартырының болгаш капиталистиг элементилерни оортан кызып үндүрер сорулга-биле кооперацияга хамаарыштыр күрүне үлепүрүнүң болгаш чээли албан черлериниң экономиктиг удуртулгазын күштелдириниң сорулгазы РКП(б)-ниң XIV конференциязынга болгаш партияның XIV съездизинге чидии-биле тургустунган турган.

В. И. Лениннiң айтыышкынын күүсетпишаан, Коммунистиг партия Лениннiң херээниң улуг уламчылакчызы И. В. Сталинның удуртулгазы-биле ажылчын ангының болгаш күш-ажылчы тараачыннарның эвилелин улам быжыглаан, аар индустрияны база чонну кооперастаарын бүгү тала-биле хөгжүдеринче хоорайның болгаш көдээниң ажылчы массаларын мобилизастаан. Кооператив шимчээшкинiн калбартыр дээш Коммунистиг партияның демиселин 1925 чылдың декабрьда партияның XV съездизинге түннеп көрген. Бодунуң шиитпиринге съездиниң демдеглээни болза, «Эрткен чылдарның, ылаңгыя сөөлгү чылдарның дуржулгазы Лениннiң кооператив планының шыныын долузу-биле бадыткаан, ол планны ёзугаар чогум-на кооперацияны дамчыштыр—ийи-чаңгыс болгаш чашканнадчак бүдүрүлге единицаларын саарылга чорудулгазын дамчыштырдаа, ол ышкаш ук бүдүрүлгени таарыштыр организастаарын болгаш каттыштырарын дамчыштыр-даа, чаа техникага (электрификация болгаш оон-даа өске) үндезилеп улуг ниитилештирген ажыл-агыйже эде чаартып турган, биче тараачын ажыл-агыйны социалистиг индустрия социализмче эдертип киирер». (СЭКП резолюцияларда болгаш шиитпирлерде, II кезээ, 1953 ч., арын 355).

Партияның XV съездизи көдээ ажыл-агыйны коллективизастаарын бүгү тала-биле калбартыр дугайында шиитпир үндүрген. Съезд болза, колхозтарның болгаш совхозтарның четкизин алгыдып, быжыдарының планын айыткан болгаш көдээ ажыл-агыйның коллективизациязы дээш демиселдиң аргаларының дугайында тода айтыышкыннарын берген.

* * *

XV съездиниң чарлааны көдээ ажыл-агыйны коллективизастаарынче угланыышкын болза, ленинчи кооператив планын боттандырары дээш Коммунистиг партияның демиселинге эң чугула чада болган. И. В. Сталинның удуртулгазы-биле Коммунистиг партияның ажылдап кылганы көдээ ажыл-агыйны коллективизастаарының планы тараачыннарны бүдүрүлге кооперативтеринче—колхозтарже массалыг каттыштырарын көрген, көдээ ажыл-агый артелин колхоз тургузуушкунунуң үндезин болгаш кол звенозу кылдыр айыткан, кулактарны кызыгаарлаарының болгаш кызып үндүрериниң политиказындан кулактарны ангы кылдыр узуткаарының политиказынче шилчиириниң эргежок чугулазын үндезилээн. Ол планга көдээ ажыл-агыйның социалистиг чаартылгазының херээнге даянып черлер болур машина-трактор станцияларының тудуушкунунче улуг кичээнгей салдынган турган.

Көдээ ажыл-агыйның коллективизациязын бүгү хемчег-биле калбартырынче партияның угланыышкыны троцкистерниң болгаш бухаринчилерниң талазындан күштүг удурланыышкыннарны болдурган. Троцкистер кооперацияның социалистиг утка-шынарын херекке албааннар, социалистиг тургузуушкуннуң оруунче тараачыннарның кол массаларын хандыдып болурунуң аргазынга бүзүревес чорукту ажылчын ангының болгаш ооң партиязының хүрээлеңнеринге нептередирин оралдажып турганнар. Ленинчи кооператив планын хажытпышаан, бухаринчилер болза, колхозтарның социалистиг утка-шынарын хүлээп көрбээннер болгаш колхозтарны кооперацияның хандырылга-саарылга хевирлеринге удурланыштыр салып турганнар.

Коммунистиг партия И. В. Сталинга баштаткан Төп Комитеттиң удуртулгазы-биле колхозтарны кооператив шимчээшкининге удурланыштырарының антиленинчи характерин сойгалап илереткен болгаш колхозтар дээрге кооперацияның дээди хевири деп көргүскен.

Социалистиг үлепүрнүң чедиишкиннери, совхозтарның болгаш колхозтарның өзүлдези, ажылчын ангының күш-ажылчы тараачын чон-биле эвилелиниң быжыкканы калбак коллективизацияга эргежок чугула экономиктиг болгаш политиктиг негелделерни тургускан. Калбак коллективизацияга үндезилээш совет эрге-чагырга 1929 чылдың төнчүзүнде кулактарны ангы кылдыр узуткаарының политиказынче шилчилгени боттандырган. Черни арендалаарының болгаш күш-ажылды хөлезилээриниң дугайында хоойлулар солутунган, кулактарның хөрөнгизин хавырарын хоруп турганын дүжүрген, кулактарның малын, машиналарын колхозтарга ажыктыг кылдыр хураап алырын тараачыннарга чөпшээрээн. Кулактар экспроприастатынган.

Көдээ ажыл-агыйның коллективизациязы бодунуң ужур-утказының талазы-биле 1917 чылдың октябрьда болган революстуг эргилдеге деннежип турар ханы революсчу эргилде болган. Бистиң чуртувустуң көдээ ажыл-агыйынга 8—10 чылдарның дургузунда хуу-буржуаз тараачын тургузугдан социалистиг колхоз тургузуунче шилчилге боттанган. Бистиң чуртувуска чаңгыс-аай экономиктиг үндезин—бүдүрүлгениң чепсек-херекселинге социалистиг өнчү хоорайга-даа, көдээге-даа бадыткатынып тургустунган. Көдээ ажыл-агыйның коллективизациязы болза ленинчи кооператив планының ёзулуг боттаныышкыны болган.

Көдээде эрги бүдүрүлге харылзааларын чаа, коллективтиг бүдүрүлге харылзаалары-биле солаан чорук көдээ ажыл-агыйның бүдүрүкчү күштериниң улуг хөгжүлдезинге, бистиң чуртувустуң бүгү улус ажыл-агыйының улам ыңай күчүлүг көдүрлүүшкүнүнге, Совет күрүнениң камгаланыр аргазын улам быжыдарынга арганы берген. Колхоз тургузуунуң тиилээниниң түннелинде бистиң көдээ ажыл-агыйывыс делегейде эң улуг, механизастатынган ажыл-агый болган.

Бистиң чуртувустуң көдээ ажыл-агыйы аар индустрияның күчүлүг фундаментизинге амгы үениң техниказы-биле эң элбек болгаш дүргедетинген темпилер-биле чепсеглетинип турар. 1954 чылдың эгезинде МТС-тернiң чепсеглелинде он беш ат күштүг деп санаарга 1 миллион ажыг тракторлар, ооң иштинде 460 муң дизельдиг тракторлар, 270 муң тараа ажаар комбайннар, 450 муң хире трактор сеялкалары, 260 муң ажыг трактор-биле сиген кестирер машиналар болгаш өске-даа болбаазырангай машиналар турган.

Социалистиг көдээ ажыл-агыйның ниити бүдүрүлгези чайгылыш чок өзүп, ооң бараанныг продукциязы көвүдеп, колхозтарның болгаш колхозчуларның орулгазы өзүп турар. Улуг социалистиг бүдүрүлгениң биче бараанныг болгаш улуг хуу капиталистиг көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинден ыракта артык күштүүнүң дугайын ол фактылар тодаргай херечилеп турар.

Колхоз тургузуунуң улуг амыдыралчы күжүн хөй чылдарның дуржулгазы маргыш чок көргүскен. Армияны болгаш чонну аъш-чем-биле, а үлепүрнү —чиг-эт-биле үзүктел чокка хандыргаш, бистиң колхозтарывыс Ада-чурттуң Улуг дайынының кадыг-дошкун шылгалдазын алдарлыы-биле тудуп шыдаан. Дайын сөөлүндеги үеде колхозчу тургузуг дайынның таварыштырган когаралдарын кыска хуусаада катап тургузар арганы совет тараачыннарга берген болгаш ниитиниң ажыл-агыйын улам хөгжүдерин болгаш быжыдарын хандырган. Кол-кол көдээ ажыл-агый культураларының тарылга шөлдери болгаш дүжүттүү дайын мурнундагы хемчээлди үүгле четкен эвес, харын ашкан.

Ынчаарга СЭКП Төп Комитединиң сентябрь Пленумунуң демдеглээнин ёзугаар алырга, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң амгы байдалы аъш-чем продуктуларынга чоннуң өзүп турар хереглелдерин, а чиик база аъш-чем үлепүрүн чиг-эт-биле долу хемчээлдиг хандырбайн турар.

Партияның Төп Комитединиң сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарынга көдээ ажыл-агыйның чугула адырларының хожудап каап турарының чылдагааннарын илереткен, чоокку 2—3 чылдарда оларны шыңгыы көдүрериниң тодаргай программазы айытынган. Колхоз бүлүрүлгезин хөгжүдеринге колхозтарның болгаш колхозчуларның экономиктиг сонуургалдарын бедидериниң хемчеглери ажылдап кылдынган болгаш амыдыралга чорутунуп турар.

ТК-ның сентябрь Пленуму эрткен соондагы үеде МТС-терни болгаш колхозтарны кадрлар-биле быжыдар, көдээ ажыл-агыйның материал-техниктиг суурун күштелдирер талаби-биле элээн ажылдар кылдынган. МТС-терже 100 муң ажыг агрономнарны болгаш зоотехниктерни, а ол ышкаш 23 муң инженерлерни болгаш техниктерни чоруткан.

Чуртка улустуң хереглел чүүлдериниң бүдүрүлгезиниң дыка көдүрлүүшкүнүге бүгү көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң үндезини болур тараа ажыл-агыйын улам хөгжүдери онза чугула ужур-дузалыг. СЭКП ТК-ның чоокта болуп эрткен Пленуму тараа бүдүрерин дыка көвүдедириниң сорулгазын салган. Дүжүттү бедидери-биле кады тараа бүдүрерин көвүдедириниң эң улуг күр күштериниң бирээзи болза, Казахстанның, Сибирьниң, Уралдың районнарынга, а ол ышкаш Поволжьениң болгаш Соңгу Кавказтың районнарынга кур болгаш курукканчерлерни шингээдип алыры болур. Кур болгаш курукканчерлерни шингээдип алыры—бүгү улустуң сорулгазы, ону шиитпирлээринче ажылчы чоннуң калбак массалары, баштайгы ээлчегде Совет Эвилелиниң бүгү областарының болгаш республикаларының аныяктары көдүрлүп үнген. Ол болза көдээ ажыл-агыйны улам ыңай көдүрериниң талазы-биле партияның болгаш чазактың хемчеглерин совет кижилер изии-биле деткип турарының бүзүрелдиг херечизи болур.

* * *

Ленинчи кооператив планы болгаш ССРЭ-ге ону боттандырганының дуржулгазы бүгү делегейге улуг ужур-дузалыг. Ленинчи кооператив планын амыдыралга боттандырганынга үндезилээш, бистиң чуртувуска эң-не баштай тургустунган колхозчу тургузут болза, ядаралдан болгаш помещик-капиталистиг кулданыгдан уштунарының карачаңгыс шын оруун бүгү делегейниң күш-ажылчы тараачын массаларынга көргүзүп турар.

В. И. Лениннiң айытканы болгаш Совет Эвилелинде социалистиг тургузуушкуннуң дуржулгазы-биле хынатынган оруктап улус демократиязының чурттарының миллион-миллион ажылчы чоннары чоруп орарлар. Бистиң коммунистиг ажыл-агый тургузуушкунувус келир үедеги социалистиг Европага болгаш Азияга үлегер-чижек болур дээр дугайында В. И. Лениннiң өтүр көрген сөстери күүсетинип турар.

Ажылчын ангының күш-ажылчы тараачыннар-биле быжыг эвилелиниң политиказын чорутпушаан, улус демократиязының чурттарының коммунистиг болгаш ажылчын партиялары хоорайга болгаш көдээге социализмни тургузарының сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирлеп турар. Улус демократтыг эрге-чагырганың көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин хөгжүдеринче күш-ажылчы тараачыннарга бүгү таланың дузаламчызын көргүзериниң талазы-биле калбак хемчеглерни боттандырып турар. Улус демократиязының европа чурттарында чус-чус машина-трактор станциялары шагда-ла тургустунган.

Улуг коллективтиг ажыл-агыйларның биче хуу ажыл-агыйлардан артык күштүүн боттарының дуржулгазындан бүзүреп көргеш, улус демократиязының чурттарының күш-ажылчы тараачын чону бүдүрүлге каттыжыышкынының оруунче уламна шиитпирлиг кирип турар. Ам безин социалистиг сектор көдээ ажыл-агыйда быжыг турушту ээлеп алган. Кооператив болгаш күрүне ажыл-агыйлары Болгарияга 1953 чылда-ла чурттуң бүгү тарылга шөлүнүң 60 ажыг хуузун каттыштырып турар. Чехословакияда бүдүрүлге кооперативтери чурттуң көдээ суурларының 58 хуузунда бар. Польшада социалистиг сектор (күрүне ажыл-агыйлары болгаш бүдүрүлге кооперативтери) тарыыр шөлдүң 26 хуузун, Венгрияда —32 хире хуурун ээлеп турар.

Кыдат көдээ суурларда кооперативтиг шимчээшкин база-ла чыл бүрү күштелип турар.

Хоорайда болгаш көдээде бүгү ниитилел амыдыралын социалистиг өгелерге чаартыр дугайында марксизм-ленинизмниң өөредиг чаа, аскежиктиг амыдырал дээш демиселдиң оруун бүгү чурттарның ажылчы чоннарынга чырыдып берип турар.

Н. НЕМАКОВ,
төөгү эртемнериниң кандидады.

АГИТАТОРГА ДУЗАЛАМЧЫ

Продукцияның бот-үнезин чиигедириниң аргалары

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бешки сессиязының болгаш СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң шиитпирлеринде айытынган ССРЭ-ниң үлетпүрүн болгаш көдээ ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдериниң, бистиң чурттуң ажылчы чоннарының амыдырал деңнелин улам бедидериниң улуг программазын амыдыралга боттандырары болза, улус ажыл-агыйының курлавырларын бүгү хемчегбиле хөгжүдери болгаш калбаа-биле ажыглаары дээш демиселди күштелдиреринде социалистиг бүдүрүлгелерниң болгаш тудугларның, күрүне болгаш кооперация албан черлериниң бүгү удуртукчуларындан, бүгү партия болгаш ажыл-агый организацияларындан негеп турар.

Ындыг чугула курлавырларның бирээзи болза, продукцияның бот-үнезин чиигедири болур. Бот-үне—бүдүрүлгениң ажыл-чорудулгазының бүгү талалары-биле кол шынарның көргүзүү болур. Бот-үненің чиигээшкини—социалистиг чыылданың болгаш улус ажыл-агыйының ашкаландырыышкынының күчүлүг дөзү, социалистиг бүдүрүлгениң үргүлчү калбарыышкынының дөзү болур. ССРЭ-ниң күрүне бюджединиң бүгү курлавырларының бештиң дөртү продукцияның бот-үнезиниң чиигелдезинден ап турар социалистиг бүдүрүлгелерниң орулгалары-биле хандыртынып турар деп үвени чугаалаарга-ла четчир. Бот-үне чиигелдезинден камнап алган үүл болза, чижек-биле алырга бешки беш чылдың тудуг программазын акшаландырарынга бүгү эргежок чугула курлавырларның үштүң ийизи хире алдынар ужурлуг.

Продукцияның бот-үнезиниң чиигелдезинден кирген камналганың ажыктыг чоруу бистиң социалистиг ажыл-агыйывыста үзүктел чок өзүп турар. Бир эвес 1931 чылда үлетпүр продукциязының бот-үне чиигелдезиниң хуу бүрүзү 150—200 миллион рубль түнге чыылда берип турган болза, 1950 чылда хуу бүрүзүнге камналга 4 миллиард ажыг рубль болуп турган, а 1955 чылда ол барык-ла 6,5 миллиард рубль болур. 1928—1929 чылдарда үлетпүр продукциязының бот-үнезиниң чиигелдезинден алган камналга улус ажыл-агыйынга 2 миллиард ажыг рубльди берген. Ийиги беш чылдың чылдарының дургузында ол 19 миллиард рубль болган. Бир эвес үшкү беш чылда бүдүрүлгениң чарылгазының чиигелдезинден камналганың нییти түңү 70 миллиард рубльге төлевилетинип турган болза, дөрткү беш чылда ол түң 160 миллиард рубль четкен. 1951—1952 чылдарның дургузында үлетпүр продукциязының бот-үнезиниң чиигелдезинден камналга мөөңнеп садар өртектерниң чиигелдезин кады санаарга, 81 миллиард ажыг рубль болган деп үве тодаргай. 1951—1955 чылдарда ССРЭ-ниң хөгжүлдезиниң бешки беш чыл планының талазы-биле СЭКП XIX съездизиниң директивалары үлетпүр продукциязының бот-үнезин моон соңгаар ам-даа чиигедириниң талазы-биле онаалганы доктаадып турар. Ниитизи-биле үлетпүр продукциязының бот-үнези дөрткү беш чылда (үлетпүрнүң бараанныг продукциязы-биле деңнээрге) 17 хуу турганынга удур барык-ла 25 хуу, тудуг ажылдарының бот-үнези 20 хуудан эвээш эвес, демир орук сөөртүлгезиниң бот-үнези—15 хуу, МТС-терниң тракторлар ажылдарының бот-үнези—25 хуу хире чиигээн турар ужурлуг.

Продукцияның бот-үнезин чиигедириниң аргалары кандыгыл?

Бот-үнени чиигедириниң чугула байдалы болза, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдези болур. Бо талазы-биле ол ажыл төлевириниң өзүлдезин эрткен турары эргежок чугула. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдези кылыгларның чаңгыстың хевиринге онаажыр ажыл төлевириниге чарыгдалдарны кудуладыр, а ол ышкаш продукцияның чаңгыстың хевиринге цехтер болгаш ниити завод чарыгдалдарын кызырар чорук кылыгларның бот-үнезин чиигедириниге чедирер.

Бешки беш чылда үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 50 хуу хире, тудугга—55 хуу болгаш көдээ ажыл-агыйга—40 хуу бедидер деп төлевилээн. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң бедээниниң ачызы-биле беш чылдың дургузында үлетпүр продукциязының бүгү немежип өзериниң дөрттүң үжү хирези болгаш күш-ажылдың камналгазы чеди миллион кижи хире алдынган турар ужурлуг.

Автомобиль поршняларын белеткээр талазы-биле автоматтыг заводка күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү өске заводтар-биле деңнээрге 5 ажыг катап улгаткан, поршняларның бот-үнези 3 катап чиигээн. Машина тудуунуң Климовск заводунуң белеткеп турары болгаш пөс-таавы фабрикаларынга доктаадып берип турары, автоматтыг аргыыр станоктар болза пөс-таавы фабрикаларынга аргыкчыларның күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн бүдүн чартык—ийи катап бедидер болгаш бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның бот-үнезин элээн кудуладыр арганы берип турар. Ажылдап турар домна суугуларның хемчээн ажыглаарының үүгле коэфициентизин бедиткениниң 5 чылдың дургузунда шой эзилдериниң өзүлдезин 1955 чылда 30 хуу хире алыр деп көрүп турар. Шахтаны эки ажыглаанындан хөмүр даш тывыжының өзүлдези 25 хуу хире өскен турар ужурлуг. Цемент заводтарының күчүзүн улам-на долу ажыглаар болза цемент бүдүрүп үндүрери барык-ла 30 хуу бедиир.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн элээн улгаттырары, ынчаарга продукцияның бот-үнезин чиигедириниң талазы-биле онаалгаларны чедиишкинниг күүседири болза, бүдүрүлгеге мурнакчы технологияны, ажылдап алырының прогрессивтиг норчаларын ажыглаар, күш-ажылдың мурнакчы формаларын болгаш методтарын хереглээр, а ол ышкаш бүдүрүлгелерге күш-ажылды организаттаарын үзүктел чокка экижидер. Чижээлээрге, металл кылыгларның кырын чайырлаарының технологизынга электри тогун ажыглаар чорук механизация-биле деңнээрге ажылдаашкынның чорудулгазын муң катап дүргедедир, автомашинаның коленчатый валының кырын бедик частотаның тогу-биле каннаарынга, шаанда ол кезекти чылыг күжү-биле ажылдаарынга 25 ажыг шак негетинип турган болза, ам 10-дан хөй эвес минута негетинер.

Ажыл шагын камнаар болгаш чөптүг ажыглаар чорук, ажылдакчыларның культура-техниктиг деңнелин болгаш ажылгыр мергежилин бедидери болза, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниге болгаш продукцияның бот-үнезин чиигедириниге дыка улуг ужур-дузалыг. ССРЭ-ниң бүгү металлургиязының мартен суугуларга эзилдирилге бүрүзүнүң чаңгыс минутада-ла камналгазы Москвадан Калугага чедир демир орук оруун салырынга четчир рельсыларны кылып болур пландан дашкаар каңны бир чылдала берип болуру санатынган; үүгле чаңгыс хөвең-саазын үлетпүрүнде станоктарның болгаш машиналарның пландан дашкаар анаа турар чоруун узуткаар болза, чыл бүрүделе 19 муң тонна хире немелде аргыгны болгаш 180 миллион метр хире немелде пөстү бээр.

Чаа техниканы калбаа-биле шиңгээткенин болгаш социалистиг чарыштың улуг калбарыышкыны үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 1950 чыл-биле деңнээрге 1952 чылда 17 хуу ажыг улгаттырарын хандырган.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының талазы-биле күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезиниң канчаар-даа аажок улуг экономиктиг ажыы болгаш бот-үнени чиигедириниге база чыылданың тыптырынга оон саңдары мооң адаанда саналгадан көстүр: бир эвес 1955 чылда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 1940 чылдың деңнелинге хевээр артар болза, 1955 чылда бешки беш чыл планының талазы-биле бүдүрүлге планын күүседириниге үүгле үлетпүрге, холумак болгаш ажылдап бээр адырларны (транспортту, көдээ ажыл-агыйны, садыгны, бүдүрүкчү эвес кавының үүлдерин) санаваска барык-ла 15 миллион немелде ажылдакчыларны негээр турган ийик.

Чиг-этке, материалдарга, оттулар үүлге болгаш электроэнергиязынга чарыгдалдарны кызырар чорук бот-үнени чиигедириниге чүгула ужур-дузалыг. Ону чедип алырының оруу болза, технологтуг чорудулгаларны сайзырадыры, ажыл-агыйжы эвес чоруктар-биле шиитпирлиг демисел, оттулар үүлдү, чиг-этти болгаш материалдарны камнаарының херээнче калбак ажылчын массаларны хандыдары болур. Чижээлээрге, бүдүрүлгениң улам болбаазырангай технологтуг методтарын ажыглаар арга-биле үүгле дөрткү беш чылда машина тудуунга 5 миллион хире тонна металлды камнап алган. Дөрткү беш чыл планынга төлевилээн 160 миллиард рубль түнүг ниити камналгадан 100 миллиардтан эвээш эвес рубльди, чиг-этти, оттулар үүлдерни, материалдарны болгаш электроэнергиязының ажыглалын экижидериниң күсели-биле алыр деп баш бурунгаар көргеп турган.

Оон-биле кады, ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйында канчаар-даа аажок улуг камналга хөй-хөй миллион тонна металл, кывар үүл, чиг-эт болгаш өске-даа курлавырлар бар турзажок, ам-даа ажыглатынмаан аргалар эвээш эвес. Дыка хөй бүдүрүлгелер ажыл-агыйжы эвес чоруктан хөй чидириглерни болдуруп турар деп партияның XIX съездизиниге бодунуң илеткелинге эш Маленков чугаалаан. Чиг-этти болгаш материалдарны чарыгдаарының доктаамал нормалары болганчок үретинип, солукчулар кошкак ажыглатынып турар, бүдүрүлгеде үрей кылыышкыннар хөй.

Бистиң ажыл-агыйывыста камналганың аргазы төтүнмес. Оларны долузу-биле ажыглаары эргежок чугула. Бистиң улуг хемчээлдиг чуртувуска материалдыг курлавырларның эң-не шоолуг эвес камналгазы безин улус ажыл-агыйының улуг ажык-дузазын бээр. Чижээлээрге, бүгү улус ажыл-агыйының хемчээлинге прокаттың чаңгыс хуу камналгазы чылда 270 муң тонна металлдың немелде бүдүрүлгезинге деңнежир, ол болза, элээн каш он машина тудуушкун заводтарының бүдүн чыл ажылын хандырарынга четчир. Хөмүр даштың чаңгыс хуу камналгазы үш миллион тонна оттулар үүлдүң немелде тывыышкынынга деңнежир, электроэнергиязының немелде ажылдап алыышкынынга деңнежир. Хүл-биле болгаш демир шлак-биле котёлдарның изиишкининиң кырын бокталдырар чорук бүгү чурттуң хемчээлинге 4 миллион тонна хире оттулар үүлдүң чидириин болдуруп турар. Хөмүр даштa хүлдүң чаңгыс хуу кызыышкынды безин 400—500 миллион рубльдиң камналгазын улус ажыл-агыйынга берип турар. Чиг-эттин, дузалаар материалдарның, оттулар-үүлдүң болгаш электроэнергиязының чарыгдалын эвээжедирге безин улуг үлетпүрге чартык миллиард рубльден хөй камналганы бээр.

Металлдың элээн камналгазын конструкцияны сайзырангайжыткаңындан, бүдүрүлгениң технологиязын экижиткининден, машиналарның деңзизин чиигеткининден болгаш өске-даа үүлдерден ап болур.

Үрей кылыр чорукту узуткаары болгаш кончуг эки шынарлыг продукцияны бүдүрерин бүгү хемчеглер-биле улгаттырары продукцияның бот-үнезин чиигедириниң херээнге улуг ужур-дузалыг, чижээлээрге, ССРЭ-ниң бүгү пөс-таавы фабрикалары бараанларны үрей кылып үндүрерин үүгле чаңгыс хуу кудуладыр болза бистиң чурт демги пөс-таавылардан 4 миллион 400 муң эш иштики ак хептерни, дүктен кылган 300 муң костюмнерни, дыка хөй санныг торгу платьелерни пландан ажыр даарап үндүрүп болур хире немелде пөстерни алыр. Эки шынарлыг болгаш чараш кылыгларны кылып үндүрбүшаан бүдүрүлгелер болза, материал-техниктиг курламырларны камгалап алыр, кижилерниң күш-ажылын, машиналарның күчү-шыдалын, а ол ышкаш чиг-этти, материалдарны, оттулар үүлдү болгаш электроэнергиязын камнап алыр. Продукцияның шынарын экижидер чорук болза, ол-ла үеде чиг-эттиң болгаш шаг үениң немелде чарыгдалы чокка продукцияны үндүрерин улгаттырганынга деңнежир. Шынарны экижиткининден кылыг бүрүзүнүң эдилелиниң хуусаазы узаар, ол дээрге, ол кылыгларның бүдүрүлгезиниң сан талазы-биле өзүлдези ол болур. Чижээлээрге, Москваның «Буревестник» деп идик кылыр фабриказында идикти кедериниң хуусаазын 1 хуу узадырга немелде материалдыг чарылгалар чокка идиктерни чылда бүдүрери 40 муң эш кылдыр көвүдээн. Каңдыг-даа кылыгның шынарын экижиткининден алыр ажыктыг чоруктуң дугайын база ынчаар чугаалап болур. Бүгү-ле бүдүрүп үндүрүп турар кылыгларның шынарын бедидери дээш шиитпирлиг демиселди чорударын күрүненің болгаш улустуң эргe-ажыктары негеп турар. Продукцияларның бот-үнезин чиигедирин болгаш ажылчы чоннуң материалдыг чаагай чоруун экижидериниң үндезини мында.

Продукцияның бот-үнезин чиигедир талазы-биле онаалгаларны чедиишкинниг долдур болгаш ажыр күүседирин хандырып турар чугула быра болза, ажыл-агый санажылгазы болур. Ол дээрге, бүдүрүлгениң чажыт курлавырларын улам долу илередир болгаш чөптүг ажыглаар арганы берип турар, бүдүрүлгелерниң рентабельдиин бедидеринге идиг бээр, материалдыг сонуургалдың социалистиг принцивин боттандырарынга дузалап турар, ол болза бүдүрүлгениң ажылдакчыларының чогаадыкчы идепкейин көдүрер.

Бүдүрүлгениң бүгү звеноларынга ажыл-агый санажылгазының принциптерин үүткүлдүг болгаш удаадараалаштыр чорудар чорук —бот-үнени чиигедир талазы-биле онаалгаларны чедиишкинниг күүседириниң чугула дөзү.

Продукцияның бот-үнезин чиигедир чорук улус ажыл-агыйының чугула сорулгазы болур, ажылчы чоннарның калбак массаларының киржилгези чокка ол сорулганы чедиишкинниг шиитпирлеп болбас. Миллион-миллион ажылчыннарның болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның чогаадыкчы инициативазын бүгү хемчеглер-биле хөгжүдери болза, социалистиг экономиканың үзүктел чок хөгжүлдезиниң чугула үүлдериниң бирээзи болур. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырары дээш, продукцияның шынарын бүгү хемчеглер-биле бедидер дээш, чиг-этти, материалдарны, оттулар үүлдү болгаш электроэнергиязын камнаары дээш, бүдүрүлгениң кол болгаш эргилер хөреңгилерин шын ажыглаары дээш, чаа техниканы болгаш мурнакчы технологияны нептередири дээш, социалистиг бүдүрүлгениң бедик культуразы дээш социалистиг чарыш болза иштики курлавырларны мобилизастаарының күүлүг чепсээ болур.

Чижээлээрге, металлды камнаар дээш чарыштың түңнелинде Москваның машина тудуушкунунуң Владимир Ильич аттыг Бирги Подшипник заводунуң, «Москвабель» заводтуң болгаш таарыштырылга заводунуң коллективтери 1953 чылдың сес айларының дургузунда 15 муң ажыг тонна металлды, оон иштинде 3,5 муң тонна хире өннүг металлды камнап алган; Сталин аттыг автомобиль заводунга металлды камнап алыры дээш 1952 чылда эгелээн чарыштың түңнелинде «ЗИС-150» деп машина бүрүзүнге кара болгаш өннүг металлдың чарыгдалы 40,15 килограмм эвээжээн, «ЗИС-151» деп машинага —50,5 килограмм эвээжээн. 1952 чылдың дургузунда завод 10,5 миллион киловатт-шак электроэнергиязын болгаш 13 муң тонна ажыг кывар үүлдү камнап алган.

Ажылчы чоннуң чогаадыкчы инициативазының ындыг чижектерин хөйну көргүзүп болур. Бистиң чуртувуста социалистиг чарыш ёзулуг бүгү улустуу апарган. Ол болза, ам бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның үүгле санын өстүрер дээш эвес, харын бүгү-ле шынарлыг көргүзүглерин экижидерин хандырарынче угланган. Муң-муң чаартыкчылар болза бүдүрүлгени сайзырадырының, оон иштики курлавырларын мобилизастаарының херээнге бодунуң салыышкынын киирип турарлар. Үүгле 1952 чылда үлетпүрнүң бүгү адырларының бүдүрүлгелерингe 36,5 муң чаартыкчы саналдарны болгаш чогаадылгаларны киирген, ол болза 160 миллион рубль камналганы берген.

Эки чижектерни болгаш мурнакчы дуржулганы ханы байыдар болгаш калбак нептередир чорук—бүдүрүлгениң улам ыңай өзүлдезиниң болгаш сайзыражыдылгазының улуг курлавырларының бирээзи болур бот-үнени чиигедириниге болгаш продукцияның шынарын экижидериниге дорт орук ол болур.

Н. ФУРМАН.

СЭТА-ның дыңнадыы

Консерватив тиг партияның «Примроз-лиг» деп организациязының чыл бүрүдеги хуралынга англи премьер-министр дээрги У. Черчилльдиң чугаазының дугайында дыңнадыглар парлалгада үнгүлээн, премьер-министр ол чугаазында Англияның Совет Эвилели-биле харылзааларын экижидеринче болгаш чаагай күзел долдунган харылзааларны доктаадып тургузарынче кыйгырган.

Англияның премьер-министриниң ол чугаазы Совет Эвилелиниң удуртукчу бөлүктеринге таарымчалыг үнелелдерни болдурганы СЭТА-га билдингир апарган. Оон-биле холбаштыр Совет чазак боттарының талазындан анаа белен чоруун илередип турар бүгү-ле чурттар-биле харылзааларны экижидеринче болгаш кады-ажылдажылганы хөгжүдеринче өскерилге чок чүткүп турарынче кичээнгейни салып турар. Англия биле Совет Эвилелиниң аразынга харылзааларны экижидери болгаш кады-ажылдажылгайы хөгжүдери үүгле бо ийи күрүнелерге эвес, харын бүгү делегейге таңбыны камгалаарынга болгаш быжыглаарынга сонуургалдыг өске-даа бүгү чурттарга ажыктыг болуп, база хамыктың мурнунда Европаның чурттарынга ажыктыг болур ийик дээрзинге совет удуртукчу бөлүктерде бүзүреп турар.

Янзы-бүрү социал системаларгадаа хамааржып турар күрүнелерниң аразынга ! кады-ажылдажылганы болгаш бот-боттарынга ажыктыг экономиктиг харылзааларны калбартырының эргежок чугулазы делегейниң чурттарының хөй нуруузунда күрүне ажылдакчыларының уламна өзүп турар саны-биле үүлдүг деп көрдүнер болгаш деткитирер.

Улустар аразының херектерингe политиканың ындыг угланыышкыны чөрчүш чок болур болгаш үүгле агрессчи сорулгаларны салып база боттарының хуузунда эгоистиг эргe-ажыктарын тайбыңның болгаш кижи төрелгетенниң чечектелишкининиң эргe-ажыктарындан бедик салып турар чамдык чурттарда ындыг чагырыкчы бөлүктерниң талазындан өжээнниг көрүлдеге таваржып болур.

Делгелге белеткелин дүрген доозар

СЭКП ТК-ның сентябрь Пленуму көдээ ажыл-агыйны удуртурунуң чарылбас кезээ— мурнакчы дуржулганы калбаа-биле нептередири болур деп айыткан. Эртемнерниң чедиишкиннерин болгаш мурнакчы дуржулганы бүдүрүлгеге пропагандалап нептередири күрүне ужурдузалыг чугула сорулга болур.

Социалистиг көдээ ажыл-агыйның чедиишкиннерин калбаа-биле пропагандалаары-биле колхозтарның, совхозтарның, машина-трактор станцияларының, көдээ ажыл-агый мурнакчыларының болгаш организацияларының мурнакчы дуржулганың албан черлериниң чедиишкиннерин колхоз, совхоз бүдүрүлгезинге эң дүрген нептередири-биле бо чылдың август бирээде Бүгү-эвилелдиң доктаамал ажылдаар көдээ ажыл-агый делгелгезин ажыдар.

1952—1953 чылдарда ортумаа-биле ажылдарның түңнелериниң талазы-биле 1954 чылдың Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң болгаш 1954 чылда ажылдарның түңнелериниң талазы-биле 1955 чылдың делгелгезиниң киржикчилерин шилип алырының талазы-биле көргүзүглерниң болгаш негелделериниң дугайында «Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң (БКАД) Кол комитединиң доктаалын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш СЭКП Төп Комитеди бадылаан. Көдээ ажыл-агый хөгжүлдезинге бедик көргүзүглерни чедип алганы дээш 1953 чылдарда Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты алган база ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнатырган колхозчулар, МТС-тер, совхозтар, ыяш ажыл-агыйларының, эртемшинчилелдиң албан черлериниң ажылдакчылары көдээ ажыл-агыйның өске-даа ажылдакчылары, ол ышкаш партия болгаш советтиң ажылдакчылары БКАД-ге киржир кылдыр ол доктаал-биле бадылаан.

Амгы үеде бистиң областың көдээ ажыл-агый ажылдакчылары БКАД-ге киржир эрге дээш социалистиг чарышты калбарткан. Чоокта чаа Таңды районнуң ажылчы чоннарының, Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчуларының, «Элегес» совхозтуң болгаш Сарыг-Сеп МТС-тиң ажылдакчыларының кыйгырыгларын «Шын» солуннуң арыннарынга парлаан. Олар боттарынга тодаргай хүлээлгелерни алгаш, областа бүгү көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилерин СЭКП ТК-ның сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырары дээш база Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эрге дээш социалистиг чарышты калбартырын кыйгырганнар.

1952 болгаш 1953 чылдарда БКАД-ниң кандидаттарынга Шагаан-Арыг МТС, Улуг-Хем районда Киров аттыг, Бии-Хем районда «Кызыл тараачын», Эрзин районда «Чаа орук», Тожу районда «Май 1-зи», Чөөн-Хемчик районда «Кызыл тараачын» көдээ ажыл-агый артельдери бадылатырган. Олар бо чылын мал кыштаглаашкынын, часкы тарылга белеткелдерин үлегерлиг эрттиргеш, часкы хову ажылдарын кыска хуусаада бедик агротехниктиг деңнелге чорудуп турар. Ол ажыл-агыйларның 30 ажыг мурнакчылары тарааның бедик дүжүдү дээш, ниитиниң мал ажылының дүрген хөгжүлдези болгаш оон продуктулуун бедидери дээш бедиткен хүлээлгелерни ап, 1954—1955 чылдарда БКАД-ге киржир эрге дээш улуг сорук кириишкин-биле ажылдап турарлар.

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң көргүзүглерин болгаш негелделерин чедип алыр дээш ферма, бригада, колхоз, МТС, совхоз болгаш көдээ ажыл-агыйның ажылдакчы бүрүзү социалистиг чарышты калбартып, каш дапкыр күш-биле ажылдаар херек. Делгелге болза, үүгле колхозтарның, МТС-терниң, совхозтарның чедиишкиннерин түңнээр эвес, харын социалистиг мал болгаш чер ажылын улам-на көдүреринге күштүг базым болур ужурлуг. Ынчангаш партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары делгелгениң көргүзүглерин болгаш негелделерин чонга калбаа-биле тайылбырлап таныштырар хүлээлгелиг. БКАД-ге кандидаттарны шилип алыр ажылды май 15-те доозар. Бо ажылды чамдык районнар кончуг кошкак чорудуп турар. Совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары делгелгеге киржир эргелиг мурнакчыларның база ажыл-агыйларның бүгү көргүзүглерин кыска хуусаада кылырын хандырары эргежок чугула.

Чамдык районнар делгелгеге киржирлерниң көргүзүглерин амдыгаа чедир тодаратпайн турар. Чижээ, Өвүр, Сүт-Хөл, Барыын-Хемчик, Чаа-Хөл, Каа-Хем, Тес-Хем районнары БКАД-ге киржир чаңгыс-даа ажыл-агыйны болгаш мурнакчыны мынчага чедир киирбээнин айтыргала ол районнарның удуртукчуларының делгелгеге белеткели билдинс бээр. Таңды болгаш Бай-Тайга районнар облкүүскомнуң БКАД-ниң белеткел секторунга үүгле 5—5 мурнакчыларны киирген. Ол районнарда мал болгаш чер ажылының база МТС-тиң механизатор кадрларының талазы-биле делгелгеге киржир эргелиг ажыл-агыйлар болгаш мурнакчылар бар турда-ла оларны билбес, илеретпейн турарлар.

БКАД-ге киржирлерниң көргүзүглерин болгаш негелделерин канчаар кылыр дугайында документилерни база айтыышкыннарны районнарга бергенден бээр ай ыракта ажыы турар. Бо үениң иштинде облкүүскомнуң делгелгеге киржир ажыл-агыйларның болгаш мурнакчыларның чаңгыс-даа материалын албаан.

1952 болгаш 1953 чылдарда тараа культураларының, картофельдиң, хөй чылда үнер үнүштериниң болгаш өске-даа корнеплодтарның бистиң обласка райончуткан сорттарының экспонаттарын БКАД-ниң адрезинче чоруткан. Бо чылдың тараа болгаш ногаа культураларының дүжүдүнден бедик шынарлыг, чаа экспонаттарны белеткээринге көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери, ажыл-агыйның удуртукчулары амдыгааштан белеткенир херек.

Тес-Хем районда Сталин атты колхоз 70 килограмм дириг деңзилиг кара баштыг ак хойну, Барыын-Хемчик районда «Большевик» колхоз сүдүнүң үзү бедик сарлыктарны делгелгеге белеткеп турарлар. Делгелгеге киирер малдарны эки семис күштүг тургузары— зооветажылдакчыларның чугула сорулгазы болур.

БКАД-ге киржир эрге дээш бистиң областың бүгү колхозтары, МТС-тери, совхозтары, ылаңгыя көдээ ажыл-агыйның мурнакчылары чаа күш-биле часкы хову ажылдарын бедик деңнелге эрттирерин, оон чайгы ажаалгазын эки хандыргаш бүгү культуралардан бедик дүжүттү алырын, ол ышкаш малчыннар кыштаглаашкынны чедиишкинниг доозуп, малдың баш санын өстүрерин, оон продуктулуун бедидерин хандырар.

А. ГЛОТОВ,
облкүүскомнуң чанында БКАД-ниң белеткел талазы-биле секторунуң эргелекчизи.

Кичээлди шыңгырадыр

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозта партия организациязының чанында партия төөгүзүнүң допчу курзун өөрениринің бөлгүмүнүң өөредилгези сөөлгү үеде үзүлген. Ылаңгыя бо чылдың март айдан эгелээш кичээлдер болбаан, үүгe дээрге, пропагандистер (Белек, Оолчукай) кичээлдерни үзүп турар болгаш өөредилге хүнүнде партияның хуралдарын эрттирип турар. Дыңнакчыларның талазындан кичээлдер үзер чоруктар база көвүдеп турар.

Партия эге организациязы (секретары Санчижап) ол четпестерни билип турза-даа, хемчег албайн турар болгаш ажылдап бээр адырларны (транспортту, көдээ ажыл-агыйны, садыгны, бүдүрүкчү эвес кавының үүлдерин) санаваска барык-ла 15 миллион немелде ажылдакчыларны негээр турган ийик.

Чиг-этке, материалдарга, оттулар үүлге болгаш электроэнергиязынга чарыгдалдарны кызырар чорук бот-үнени чиигедириниге чугула ужур-дузалыг. Ону чедип алырының оруу болза, технологтуг чорудулгаларны сайзырадыры, ажыл-агыйжы эвес чоруктар-биле шиитпирлиг демисел, оттулар үүлдү, чиг-этти болгаш материалдарны камнаарының херээнче калбак ажылчын массаларны хандыдары болур. Чижээлээрге, бүдүрүлгениң улам болбаазырангай технологтуг методтарын ажыглаар арга-биле үүгле дөрткү беш чылда машина тудуунга 5 миллион хире тонна металлды камнап алган. Дөрткү беш чыл планынга төлевилээн 160 миллиард рубль түнүг ниити камналгадан 100 миллиардтан эвээш эвес рубльди, чиг-этти, оттулар үүлдерни, материалдарны болгаш электроэнергиязының ажыглалын экижидериниң күсели-биле алыр деп баш бурунгаар көргеп турган.

Оон-биле кады, ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйында канчаар-даа аажок улуг камналга хөй-хөй миллион тонна металл, кывар үүл, чиг-эт болгаш өске-даа курлавырлар бар турзажок, ам-даа ажыглатынмаан аргалар эвээш эвес. Дыка хөй бүдүрүлгелер ажыл-агыйжы эвес чоруктан хөй чидириглерни болдуруп турар деп партияның XIX съездизиниге бодунуң илеткелинге эш Маленков чугаалаан. Чиг-этти болгаш материалдарны чарыгдаарының доктаамал нормалары болганчок үретинип, солукчулар кошкак ажыглатынып турар, бүдүрүлгеде үрей кылыышкыннар хөй.

Бистиң ажыл-агыйывыста камналганың аргазы төтүнмес. Оларны долузу-биле ажыглаары эргежок чугула. Бистиң улуг хемчээлдиг чуртувуска материалдыг курлавырларның эң-не шоолуг эвес камналгазы безин улус ажыл-агыйының улуг ажык-дузазын бээр. Чижээлээрге, бүгү улус ажыл-агыйының хемчээлинге прокаттың чаңгыс хуу камналгазы чылда 270 муң тонна металлдың немелде бүдүрүлгезинге деңнежир, ол болза, элээн каш он машина тудуушкун заводтарының бүдүн чыл ажылын хандырарынга четчир. Хөмүр даштың чаңгыс хуу камналгазы үш миллион тонна оттулар үүлдүң немелде тывыышкынынга деңнежир, электроэнергиязының немелде ажылдап алыышкынынга деңнежир. Хүл-биле болгаш демир шлак-биле котёлдарның изиишкининиң кырын бокталдырар чорук бүгү чурттуң хемчээлинге 4 миллион тонна хире оттулар үүлдүң чидириин болдуруп турар. Хөмүр даштa хүлдүң чаңгыс хуу кызыышкынды безин 400—500 миллион рубльдиң камналгазын улус ажыл-агыйынга берип турар. Чиг-эттин, дузалаар материалдарның, оттулар-үүлдүң болгаш электроэнергиязының чарыгдалын эвээжедирге безин улуг үлетпүрге чартык миллиард рубльден хөй камналганы бээр.

Металлдың элээн камналгазын конструкцияны сайзырангайжыткаңындан, бүдүрүлгениң технологиязын экижиткининден, машиналарның деңзизин чиигеткининден болгаш өске-даа үүлдерден ап болур.

Үрей кылыр чорукту узуткаары болгаш кончуг эки шынарлыг продукцияны бүдүрерин бүгү хемчеглер-биле улгаттырары продукцияның бот-үнезин чиигедириниң херээнге улуг ужур-дузалыг, чижээлээрге, ССРЭ-ниң бүгү пөс-таавы фабрикалары бараанларны үрей кылып үндүрерин үүгле чаңгыс хуу кудуладыр болза бистиң чурт демги пөс-таавылардан 4 миллион 400 муң эш иштики ак хептерни, дүктен кылган 300 муң костюмнерни, дыка хөй санныг торгу платьелерни пландан ажыр даарап үндүрүп болур хире немелде пөстерни алыр. Эки шынарлыг болгаш чараш кылыгларны кылып үндүрбүшаан бүдүрүлгелер болза, материал-техниктиг курламырларны камгалап алыр, кижилерниң күш-ажылын, машиналарның күчү-шыдалын, а ол ышкаш чиг-этти, материалдарны, оттулар үүлдү болгаш электроэнергиязын камнап алыр. Продукцияның шынарын экижидер чорук болза, ол-ла үеде чиг-эттиң болгаш шаг үениң немелде чарыгдалы чокка продукцияны үндүрерин улгаттырганынга деңнежир. Шынарны экижиткининден кылыг бүрүзүнүң эдилелиниң хуусаазы узаар, ол дээрге, ол кылыгларның бүдүрүлгезиниң сан талазы-биле өзүлдези ол болур. Чижээлээрге, Москваның «Буревестник» деп идик кылыр фабриказында идикти кедериниң хуусаазын 1 хуу узадырга немелде материалдыг чарылгалар чокка идиктерни чылда бүдүрери эш Сырбыкай ясли дугайында сагыш салбайн турар. Колхозта ясли чок болганындан дыка хөй колхозчу херээженнер колхоз бүдүрүлгезинге киришпейн, киришсе-даа күш-хүнүнүң минимумун күүсетпейн турарлар. Чижээ, 1953 чылда 70 херээженнер күш-хүнүнүң минимумун күүсетпээн.

Т. КОНГАР.

Сорулгазынга чөп ажыглаар херек

Улуг-Хем районнуң «Партияның XIX съездизи» колхозтуң баштаар чери колхозчу херээженнерни күш-ажылга калбаа-биле киириштирер сорулга-биле 1952 чылда уруглар яслизиниң тудуун дооскан турган. Ындыг-даа болза, ол ясли ол сорулгага ажыглатынмайн, колхозчу Караштың хуузунда чуртталга бажыңы апарган.

Колхоз баштаар чери, оон даргазы

Консерваторларның хуралынга У. Черчилльдиң чугаазынга хамаарыштыр

ЛОНДОН, (СЭТА). «Примроз-лиг» деп консерватизтиг организацияның кежигүннериниң хуралынга Уинстон Черчилльдиң чоокта чаагы чугаазынга үнелелдер англи парлалгада каш хүннер улай үнүп үргүлчүлевишаан. Эң-не янзы-бүрү угланыышкыннарның парлалгазының онза кичээнгейин англи-совет харылзааларның дугайында Черчилльдиң апрель 30-деги чугаазының дараазындагы үүлү бодунче хаара тудуп турар:

«Бистер Россия-биле бүгү-ле дүрбүжүүшкүннер, айыылзыныышкыннар болгаш чөрүлдээлер турзажок, орус улусту болгаш Совет чазакты бистер оларга тайбыңны, аас-кежиин, бүгү-ле өзүп турар чечектелиишкинни болгаш оларның күчүлүг чуртунга улам-на кайгамчык амыдыралды күзеп турарывысты, база бистер кижи төрелгетенни удуртурунга оларның ойнап турар төлептиг болгаш алдарлыг ролюн көрүксеп турар күзелдиивисти бүзүредиптер ындыг харылзааларны доктаадып тургузар ужурлуг бис».

Премьер-министриң чугаазындан харын бо үүл эң сергелең тайылбырларны хайныктырган, улустар аразының бар болуп турар дүшкүүрлүг чоруу-биле дүвүрээн болгаш ону кошкадырын четикпейн турар англи хөй-ниитиниң калбак кежериниң сеткил сагыжының болгаш хөннериниң илерээшкинин хөй-хөй кижилер оортан көргеннер.

Атомнуг болгаш водородтуг чепсектерни хоругдаары дээш шимчээшкин ам Англияда калбарып, Барыын Германияга милитаризмни катап төрүтүндүреринниң политиказынга болгаш ылаңгыя Азияның улустарынга удур угланган чаа агрессчи блокту тургузарынче Англияны алдадап киирер дээн океан ындының агрессчи бөлүктериниң ораалдажыышкыннарынга таарзыныксынмас чорук өзүп турар. «Скотсмен» деп англи солун Черчилльдиң медеглелиниң дугайын чугаалавышаан, сеткил ханыышкыны-биле мынчаар тайылбырлап турар: «Ол дээрге, келзе-келзе америк ёзу-биле көрүлде эвес болдур ийин». «Йоркшир пост» солун май бирдеги редакция үүлүнде Черчилль болза, кедизинде барып «Россияга хамаарыштыр карачаңгыс болдунар аргалыг политика» болур ужурлуг политиканы чугаалаан деп бижээн.

«Дейли экспресс» солуннуң Черчилльдиң медеглелин тайылбырлавышаан бижээни болза: «Ол медеглел болза, премьер-министр чөөн болгаш барыын чүктериниң аразынга харылзааларны экижидер дугайында бодунуң ораалдажыышкыннарын шудургу үргүлчүлээриниң шиитпирлиг чоруу-биле долдунганының дугайын херечилеп турар. Май хүнүнүң бүдүүзүнде — Москваның талазынче ооң чаа имнээшкини—Индий-Кыдатта Американың бодалыбиле чөпшээрежириндан ооң шиитпирлиг ойталаашкыны болур».

«Примроз-лиг» деп организацияның кежигүннериниң чыл бүрүдеги шайлалгазынга атомнуг дайынның айыылының талазы-биле Черчилльдиң сагыш човап чугаалаанынче Лондоннуң журналист бөлүктеринде кичээнгей салдынып турар. Эртемниң кайгамчык улуг ажыдыышкыннары кижи төрелгетенни бак көөрүнге ажыглатынмас болгаш өзүп турар айыыл «дайынны хоругдаарынга» чедирер дээрзинге ол идегелин илереткен. Океан ындыдан кыжанып турар атомнуг бомбалар үскүлежиишкин болу берген таварылгада бирги ээлчегде ол чурттарга дүжүп эгелээр деп Англияда болгаш өске-даа европа чурттарда калбаа-биле нептерээн бодалдар Черчилльдиң ол сөстериндан илерээшкинни тыпканы илдең-дир.

Ында англи чазактың баштыңчызының күзелдери бүгү делегейниң байдалын экижидеринге идиг берип шыдаар деп демдеглеп турар.

Даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралын долгандыр

ЖЕНЕВА. **(СЭТА-ның тускай корр).** Швейцар солуннар даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралының чорудулгазының дугайында боттарының тайылбырларынга кол кичээнгейни Индий-Кыдат айтырыгны чугаалажып көөрүнче салып турар. Ынчаарга ол айтырыгны чугаалажып көөрүнге Францияның, Англияның, АҚШ-тың, Кыдат Улус Республиканың болгаш ССРЭ-ниң төлээлекчилериниң аңгыда Вьетнамның демократтыг республиказының болгаш Вьетнамның, Лаостуң база Камбоджаның каттыжып кирген күрүнелериниң төлээлекчилери киржир.

Чөвүлел хуралдың мурнунда-даа болгаш ооң үезинде-даа Даллес болза, Индий-Кыдатта дайынга чепсектиг киржири болгаш ооң улустарының национал-хосталгалыг шимчээшкинин базары-биле Мурнуу-Чөөн Азияга шериг блогун тургузарының планын тудуп алган чоруп турганының дугайында фактыны солуннар сагындырып турар. ҚНО-нуң тугунуң адаа-биле боттанган, Кореяга америк интервенция янзылыг колониалдыг күрүнелериниң «коллективтиг хөделиишкиннериниң» дугайында чугаа чоруп турган. Колониалдыг күрүнелериниң Азияның чамдык улустарын ооң өске улустарынга удур ажыглаарының бодалдары ол планнарда илерээн. Олар болза, өйү эрткен колониалдыг системаже АҚШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң кайы хире хөннүүн көргүскен.

Индий-Кыдатка дайынны калбартырының америк планнары Европага-даа, Азияга-даа деткимчени тыппааны билдингир болгай. Даллестиң Женевадан үнүп чорутканын даштыкы парлалганың хөй-хөй органнарының демдеглеп турары ышкаш, ында база-ла ол планнарның аштырыышкыны болгаш индий-кыдат айтырыгны тайбың шиитпирлээриниң идеязының чедиишкини кылдыр үнелеп турар.

Женевага индий-кыдат айтырыгны чугаалажып көөрүнүң чорудулгазынга ол саңлдарлыг болзун деп кордааш, Мурнуу-Чөөн Азияга шериг блогун тургузарының талазы-биле күженишкиннерни АҚШ үргүлчүлээр дээрзиниң дугайында Эйзенхауэрниң май 5-те бодунуң парлалга конференциязынга медеглели швейцар парлалганың кичээнгейин хаара туткан.

АҚШ-тың төлевилелдеп турар блогунга элээн хөй чурттарны киириштирер сорулга-биле Даллестиң дааскаңын ёзугаар Бедалл Смит Женевада чугаалажыышкыннар чорударын үргүлчүлеп турар деп май 6-да «Газетт де Лозанн» солун дыңнаткан. Ол чугаалажыышкыннар майның 2-де Анзюсте кирип турар чурттарның (Оожум океан блогунда) даштыкы херектер министрлериниң Женевага Даллестиң чыылдырган чөвүлел хуралынга эгелээнин ол солун сагындырып турар. Ынчалзадаа ол солуннуң херечилеп турарын ёзугаар алырга, ол чөвүлел хуралдың соонда дораан-на бо айтырыгны канчаар көөрүнүң талазы-биле АҚШ-тың болгаш Англияның аразынга чөрүлдээлер база дагын илерээн. АҚШ Мурнуу-Чөөн Азияга келир үениң «калбарткан» блогунуң өзээ кылдыр Анзюс чурттарының кызыы бөлүглээшкинин канчап-даа турган хевээр артырар сорулганы салып турда, англи таладан дадагалзаашкыннар үнүп турар. Англи бөлүктерде ындыг янзылыг блок «Азияның хөй-хөй чурттарының» киржилгези чокка шыдатынар аргажок деп чүвени барымдаалап турар, чүге дээрге, ол чорук «Азияның чурттарынга удур угланган азий чурттарның эвилели» кылдыр бодун боду сойгаландыр илеретинер апаар. Оон аңгыда Анзюстиң составынга Англияны киирерин англи тала ыйыдып турда, АҚШ шиитпирлии-биле удурланып турары билдингир болгай деп ол солун айтып турар.

Ынчангаш Индий-Кыдаттың болгаш өске-даа азий улустарның херектеринге чепсектиг киржири-биле колониалдыг күрүнелериниң чаңгыс-аай фронтузун тургузарының америк планнары Англияның талазындан дорт деткимчени албайн турар. Ол чорук англи дөстерден, ылангыя Эйзенхауэрниң сагындыртынган медеглелинге хамаарыштыр Рейтер агентилелиниң тайылбырларындан бадыткалды тып турар. Ол медеглел Женева чөвүлел хуралында нацияларның британ кады ажылдажылгазының чурттарының бөлүүн дүвүреткен деп агентилел чери айтып турар. Ол чурттарның чамдыктарының төлээлери болза АҚШ-тың президентизиниң медеглели Женева чөвүлел хуралынга индий-кыдат айтырыгны чугаалажып көргениниң түңнелдери тодаргайлатынарының мурнунда болуушкуннарны «күштелдирер» сорулгалыг деп бодалын чугаалап турарлар.

Патет-Лаонуң удурланыышкын чазааның медеглели

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турары болза:

Вьетнамның информация агентилелиниң май 6-да дамчытканын ёзугаар алырга, Патет-Лаонуң удурланыышкын чазаа май 5-те Женева чөвүлел хуралынга хамаарышкан медеглелди чарлаан. Патет-Лаонуң удурланыышкын чазааның премьер-министри Суфанувоңг медеглелде ат салган.

Медеглелдиң долу текстизиң мооң адаанда парлады:

Индий-Кыдаттың улустарының национал эргелерин камгалап магадылаарынга үндезилээш, Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузарының дугайында айтырыгны шиитпирлеп таарыштырарының сорулгазы Женева чөвүлел хуралының мурнунда туруп турар.

1945 чылдан эгелээш лао улус тайбың, хамаарышпас чорук, чаңгыс-эп, демократия дээш боттарының изиг күзел-чүткүлдерин боттандырар дээш демиселди чорудуп турар. Ол демиселдиң чорудулгазында лао улус боттарының удурланыышкын чазаан тургускан. Империалистиг агрессорларга удур демиселге бодунуң улузун каттыштырбышаан, Патет-Лаонуң удурланыышкын чазаа элээн хөй демократтыг реформаларны боттандырган.

Амгы үеде Патет-Лаонуң бир миллион ажыг кижи чурттакчылыг девискээриниң чартыы хостатынган. Патет-Лаонуң чазаа бүгү чурттуң девискээринде ат-алдарны болгаш салдар хамаарылганы ажыглап турар.

Бо чылдың мартта Патет-Лаонуң удурланыышкын чазааның даштыкы херектер министри Берлинге дөрт күрүнелериниң даштыкы херектер министрлериниң чөвүлел хуралының Женева чөвүлел хуралын чыылдырар дугайында шиитпириң байырлап турар медеглелди кылган.

Бүгү Индий-Кыдаттың девискээринге тайбыңны катап тургузарының сорулгазын чедип алыр дээш Патет-Лаонуң удурланыышкын чазаа Женева чөвүлел хуралынга киржири-биле төлээлерин чорударын эргежок чугула деп санап тур.

Патет-Лаонуң удурланыышкын чазаа Патет-Лаога тайбыңчыдылганың болгаш тайбыңны катап тургузарының дугайында айтырыгны чедиишкиннiг шиитпирлеп таарыштырар төлээле Женева чөвүлел хуралы бистиң негелдевисти херекке алыр ужурлуг деп албанның ёзузу-биле медеглеп тур.

Вьетнамның Демократтыг Республиказының төлээлериниң Женевада барганы

ЖЕНЕВА. **(СЭТА-ның тускай корр.).** Даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралынга индий-кыдат айтырыын чугаалажырынга киржири-биле Вьетнамның Демократтыг Республиказының премьер-министри Фам Ван Донгуга баштаткан Вьетнамның Демократтыг Республиказының төлээлери май 4-те Женевада чеде берген.

Женева аэродромунга төлээлерни уткаанар болза: Швейцарияның политиктиг департаментизиниң протокол килдизиниң эргелекчизи Р. Морис, Женева кантонунуң чазааның баштыңы Ш. Дюбуль, Кыдат Улус Республиканың даштыкы херектер министри Чжоу Энь-лай, Корей Улус Демократтыг Республиканың даштыкы херектер министри Нам Ир, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң ораалкчылары А. А. Громыко, В. В. Кузнецов, КУР-нуң даштыкы херектер министриниң ораалкчылары Чжань Вэнь-тянь, Ван Цзясян, Ли Кэ-нун. Совет Эвилелиниң, КУР-нуң болгаш КУДР-ның Женева чөвүлел хуралында төлээлериниң чөвүлекчилери болгаш эксперттери.

Женевага келгеш Вьетнамның Демократтыг Республиказының төлээлериниң баштыңы парлалга төлээлекчилеринге мооң дараазында медеглелди дамчыткан.

«Вьетнамның Демократтыг Республиказының төлээлери швейцар улуска болгаш Женеваның хамаатыларынга үүректиң ханызындан байыр чедирип тур.

Женева чөвүлел хуралының онза чугула сорулгазы болза, Вьетнамның, Кхмерниң болгаш Патет-Лаонуң улустарының национал эргелерин хүлээп көөрүнүң үндезининге Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузарының дугайында айтырыг болур.

Индий-Кыдаттың улустарының, Мурнуу-Чөөн Азияның улустарының болгаш бүгү делегейниң улустарының чаңгыс эп-сеткилдиг чүткүлү шак ындыг.

Индий-кыдат айтырыын тайбың арга-биле шиитпирлээринге боттарының бүгү күштери-биле дузалаарынга Вьетнамның Демократтыг Республиказының төлээлери белен. Чөвүлел хуралдың киржикчилериниң сеткил сагыжының ханызындан күжениишкини болза, Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузарының дугайында айтырыгны таарыштыр шиитпирлээринге, ооң-биле Азияның чурттарынга тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту камгалаарын хандырарынга, улустар аразының чөрүлдээлерин кошкадырынга болгаш бүгү-ниитиниң тайбыңын быжыглаарынга чедирер».

Женева чөвүлел хуралының дугайында норвег солуннуң бижээни

ОСЛО. Норвегияның бүгү солуннары Даллестиң Женевадан чорутканын айытпышаан, Женеваның чөвүлел хуралы АҚШ-тың даштыкы политиказынга эң улуг аштырыышкынны таварыштырган деп демдеглеп турар. «Дагбладет» солун бодунуң даштыкы политика тайылбырлакчызы Рагнар Воллфдиң» «Улуг буураашкын» деп эгелиг үүлүн парлаан. «Даллес аажок улуг аштырыышкынга таварышкан болгаш амгы үеде барыын талакы күрүнелер бот-боттарындан ырай берген дээрзинде кандыг-даа чигзиниишкин чок.. АҚШ-тың кажан-бир шагда таваржып келген эң улуг дипломаттыг аштырыышкыннарының бирээзи дээш Даллести карачаңгыс харыысалгалыг кижи деп санап болбас. Ынчалза-даа ол кол харыысалгазын хүлээр. Дайынга хамаарыштыр онза айыылдыг районга «динамиктиг» даштыкы дайынны боттандырар дээш ораалдажыышкын кылдынган. Ол бүрүн буураашкын-биле доозулган.

(СЭТА).

Женева чөвүлел хуралының дугайында индонези солуннуң бижээни

ДЖАКАРТА. Женева чөвүлел хуралының ажылын айытпышаан, «Дута Машаракат» солуннуң бижип турары: Женевада конференция Индий-Кыдаттың айтырыын шиитпирлээр дээн бодунуң ораалдажыышкыннарынга элээн улуг депшилгени кылган. Вьетнамның Демократтыг Республиказының төлээлерин Женеваже чалаан. Ону индий-кыдат айтырыгны шиитпирлээриниң хереэнге бурунгаар базым кылдыр санаар херек».

Оон ындай Каттышкан Штаттарның Франция хамаарыштыр ыйыышкыныының дугайын чугаалавышаан, «бир эвес америк демчээрежилгени француз чазак ойталап кааптар болза, индий-кыдат чөрүлдээни шиитпирлээрин элээн дүргедедир болгаш чиигедир ийик» деп-ол солун онзалап демдеглээн.

Корей болгаш индий-кыдат айтырыларны тайбың шиитпирлээрин чедип алырынче улустарның күштелип турар күзелинге «Бинтанг тимур» солун байыр чедирип турар. Ол быжыг чаңгыс-эпти тургузарынче Азияның улустарын кыйгырып турар. «Бир эвес ындыг чаңгыс-эп тургустуна берзе Азияда барыынчук күрүнелериниң колониалдыг системазы мөңгези-биле узуткатынар» деп ол солун айтып турар.

(СЭТА).

Норвегияда өртектер улгадыышкыны

ОСЛО. Сөөлгү хүннериң дургузунда Норвегияда картофель, шоколад, какао, куш чуургазының болгаш фармацвет бараанларының өртектери улгаткан.

Солуннарның медээлеп турарын ёзугаар алырга, сүт болгаш шай өртээ база улгадыр хире болуп турар. «Фрихетен» солуннуң бижип турары болза, мооң-биле холбаштыр аъш-чемниң продуктуларының болгаш улустуң хереглел бараанларының өртээ улгатпайн баар неделя ховар.

(СЭТА).

Кыдатта ном үндүрүлгези

ПЕКИН. 1953 чылда Кыдат Улус Республикага номнарның тиражы 1950 чылдыынга деңнээрге, 2,72 катап өскен деп «Женьминьжибао» солун дыңнадып турар. Бир эвес чурттуң хосталырының мурнунда ном бүрүзүнүң тиражы ортумаа-биле 2—3 муң экземпляр болуп турган болза, 1953 чылда ном бүрүзүнүң тиражын ортумаа-биле 41 муң экземпляр кылдыр үндүрген.

Ам чурттуң иштинде политиктиг, уран-чечен литератураны болгаш өөредилге номнарын үндүрүп турар 80 ажыг ном үндүрер черлер санатынып турар. 11 ном үндүрер черлер техниктиг литератураны үндүрүп турар.

Кыдатка 1949 чылдан эгелээш 1953 чылдың төнчүзүнге чедир Маркстың, Энгельстиң, Ленинниң болгаш Сталинниң чогаалдары ниити тиражы 15400 муң ажыг экземпляр, а Мао Цзэ-дуннуң чогаалдары 25500 муң ажыг экземпляр болуп үнген.

Кыдатта чечен чогаал литературазын массалыг тираж-биле үндүрүп турар. Дин Линниң «Сангань хемниң кырында хүн», Чжоу Ли-бонуң «Шуурган» деп, Сталинчы шаңнал тывыстынган номнары, а ол ышкаш У Юнь-донуң Кыдат Улус Республикада кыдат Павел Корчагин деп адатырып турары «Бүгү чүвени партияга» деп ному онза нептереңгей болуп турар.

Орус классиктиг болгаш совет литератураның чогаалдарын, база улус демократиязының чүрттарының литератураларын кыдат дылче хөйү-биле очулдуруп турар. Амгы үеде Кыдатта 5183 аттарның совет номнары үнген. 1954 чылдың баштайгы ийи айларының дургузунда Кыдатта корей, вьетнам, польша, чехословак, немец, венгр, болгар, румын, албани, моол чогаалчыларның 203 аттарның номнары ниити тиражы 4400 муң экземпляр болуп парлатынып үнген.

(СЭТА).

Массалыг узуткаашкын чепсектерин хоругдаарын Италияда негеп турар

РИМ. Муниципальдыг чөвүлелдиң кежигүннери коммунистерниң, социалистерниң, социал-демократтарның болгаш христиан демократтарның киргени резолюцияны христиан демократтарның болгаш оларның эвилелчилери хөй нуруузу болуп турар Флоренцияның муниципальдыг чөвүлели чаңгыс үн-биле чүүлдүг деп көрген. Ол резолюция массалыг узуткаашкынның чепсектерин хоругдаарын негеп турар. Бүгү партияларның төлээлекчилериниң ат салганы шак ындыг резолюцияны Туринниң муниципальдыг чөвүлелинге база киирген.

Термо-ядролуг чепсектерни хоругдаарын негеп турар резолюцияларны Катандзаро можунуң можу чөвүлели болгаш Реджо-Ди-Калабрия Рагуза, Виареджо, Ярчидоссо (Гроссето можу), Наве, Виллакьяра Визано (Брешиа можу) муниципальдыг чөвүлелдер үндүрген.

(СЭТА).

Францияның национал хуралының даштыкы херектер комиссиязының хуралында

ПАРИЖ. Францияның Национал хуралының даштыкы херектер комиссиязының хуралынга майның 6-да бир ай чапсарлааныныңа соонда бонн болгаш париж керээлерин чугаалажып көөрү үргүлчүлээн.

Франс Пресс агентилелиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, комиссия депутат коммунист Джиовониниң чугаазын дыңнаан. Ол керээлерниң агрессчи утка-шынарын илереткеш, дөрт күрүнелериниң даштыкы херектер министрлериниң Берлин чөвүлел хуралынга Европага айыыл чок чорукту хандырарының дугайында В. М. Молотовтуң кылган тодаргай саналын Джиовони ол керээлерге удурланыштыр салып көргүскен. Европаның бүгү чурттарынга ажык шак ындыг дугуржулга кандыг-даа арессорларны хүл ыйбаландырып, дайынның талалакчыларын аңгылаар болгаш агрессчи герман армияның катап төрүтүнүүшкүнүнүң кандыг-даа айыылын узуткап кааптар ийик деп ол демдеглээн.

(СЭТА).

Харыысалгалыг редактор Д. О. БЕГЗИ.

ҚЫЗЫЛДЫҢ БАШҚЫ УЧИЛИЩЕЗИ

1954—1955 өөредилге чылында орус болгаш тыва салбырларның 1-ги курстарынга

ӨӨРЕНИКЧИЛЕР ХҮЛЭЭП АЛЫРЫН ЧАРЛАП ТУР

Киреринiң экзаменнерингe дараазында эртемнерге шылгалда тудар: орус дылга (аас-биле болгаш бижимел-биле), математикага (аас-биле болгаш бижимел-биле). Конституцияга (аас-биле).

Чеди чыл школазын дооскан азы ортумак школаның чедиги класстарын дооскан 14-тен 30 хар чедир назылыг кижилерни хүлээп алыр. Тыва салбырга кирерлер үстүнде айытынган экзаменнерден аңгыда база тыва дылга (аас-биле болгаш бижимел-биле) экзаменни тудар.

Хүлээп алыышкынның дугайында билдириишкинни педучилищениң директорунуң адынга мындыг капсырылгаларлыг чорудар:

1. Билииниң дугайында херечилел (боду-биле).
2. Төрүтүнгениниң дугайында херечилел (боду-биле).
3. Намдары.
4. Кадыының байдалының дугайында шынзылга.
5. Шериг албанынга хамаарылгазының дугайында (шериг албан-хүлээгелиглер) шынзылга.
6. Үш фото-чурук.

16 харлыг болгаш оон өрү назылыг кижилер паспорттуг болур ужурлуг. Билдириишкиннерни июнь 1-ден июль 1-ге чедир хүлээп алыр. Училищеге хүлээп алдынган тыва араттарның уруглары күрүнеиң долу хандырылгазынга турар, орус өөреникчилер эки өөредилгезин барымдаалаан стипендия алыр.

Билдириишкиннерни бо адресче чорудар: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, бажың № 2, Кызылдың башкы училищези.

Дирекция.

Кинопрокаттың Тыва конторазы

областың экраннарынче

Шынчы өңнүктер

деп чаа, уран-чечен кинону үндүрген. Ук кинону Ленин орденниг „Мосфильм" киностудиязы 1954 чылда бүдүрүп үндүрген.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың 7. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң ораалкчызының, партийжи амыдырал, культура болгаш амыдырал килдистериниң—3—88, харыысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш агитация, кедээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа килдистериниң, бухгалтерияның 4—98, иштики информацияның—3—65.

ТС—01783. Культура эргелелиниң типографиязы.